

تقدیم به همسر مهربانم، که در سایهٔ همدلی و صبرش، دشواری‌های این مسیر برایم آسان شد.

عارف گلیوری

با عشق و احترام، تقدیم به تمامی دانش‌آموزانی که با تلاش و پشتکار خود، آینده‌ای روشن را می‌سازند.

الناز گنج‌کار

تقدیم به آنان که نور زندگی‌مان هستند.

خدیجه جنت علیپور

شهریور بود، سال ۱۳۲۳. نیروهای متفقین، تهران رو اشغال کرده بودن و وول می خوردن تو کوچه پس کوچه های شهر.

مرد قصه ما داشت قدم می زد، تو خیابون هدایت. دید که یه جایی شلوغه و سروصدا بلنده. نزدیک تر رفت. یه سرباز انگلیسی یه بقال بی آزار رو گرفته بود به باد فحش و کتک! صحنه دلخراشی بود براش. یه اجنبی که هفت پشت غریبه بود، اومده بود توی خاک مرد قصه و داشت هم وطنش رو کتک می زد و فحش می داد. اما ماجرا همین جا تموم نشد. یه افسر نظامی ایرانی از راه می رسه. می ره وسط معرکه تا دعوا رو حل و فصل کنه که ... سرباز انگلیسی سیلی محکمی می زنه توی گوش افسر ایرانی. طاقت مرد قصه طاق می شه. بغض چنگ می اندازه تو گلوش از این که این جوری تحقیر شده. اشکش بند نیامد و کوچه ها رو تندتند قدم می زنه ... اما ماجرا همین جا تموم نمی شه.

مرد می رسه به خونه یه دوست همدل و همراه. با اشک براش قصه رو می گه.

- «می بینی؟ کار ما به این جا رسیده که سرباز اجنبی توی گوش نظامی ایرانی می زنه.»

رفیقش جواب می ده: «ناراحتی اثری نداره. بیا کاری کنیم. بیا سرودی بسازیم.»

همون جا مرد قصه - که اسمش دکتر حسین گل گلاب بود - شروع می کنه به سرودن یه شعر. وقتی شعر کامل می شه، اون رفیق همدل - که اسمش استاد روح الله خالقی بود - شروع می کنه به ساختن آهنگ روی اون شعر. وقتی آهنگ کامل می شه استاد غلامحسین بنان اون رو می خونه و بعد خیلی های دیگه می خوننش و حتی امروز من و تو هم می خونیمش.

گل گلاب و خالقی و بنان امروز متأسفانه کنار ما نیستن. اون سرباز انگلیسی امروز خوشبختانه نیس، نه تنها خودش، بلکه آقابالاسراش هم کاسه کوزه شون رو جمع کردن و رفتن.

اما اون سرود موند. سرزنده و قبراق و سرحال و هنوز زمزمه کردنش ما رو پر از حس لذت و غرور می کنه: ای ایران ای مرز پرگهر / ای خاکت سرچشمه هنر / دور از تو اندیشه بدان / پاینده مانی و جاودان ... کتاب تاریخ خیلی سبز آماده نمی شد اگر نبود زحمت خیلی از آدمای دلسوز و دوست داشتنی. تشکر می کنم از مؤلفان خوبمون عارف گلیوری، الناز گنج کار و خدیجه جنت علیپور. هم چنین تشکر از بچه های واحد تألیف الهه آرانی، محمدابراهیم مازنی و سعید احمدپور و دوستای خوبمون در واحد تولید که خیلی زحمت کشیدن برای این کتاب.

اگر سؤالات کنکور سراسری دو سال گذشته را دیده باشید، حتماً متوجه تغییرات عمیق سؤالات درس تاریخ شده‌اید. این تغییر سبک در طراحی سؤالات تاریخ، تیم علوم انسانی خیلی‌سبز را به این نتیجه رساند که یک کتاب خیلی متفاوت و خیلی کاربردی برای دانش‌آموزان و داوطلبان رشته انسانی تدارک ببینند. کتابی که در دست دارید، حاصل همفکری و همکاری مؤلفان و متخصصان خیلی‌سبز برای پاسخ به نیاز داوطلبان و در راستای تغییر رویه طراحان کنکور سراسری می‌باشد. کتاب تاریخ جامع خیلی‌سبز از سه بخش کلی تشکیل شده است که در این جا به معرفی هر یک از این بخش‌ها می‌پردازیم:

درس‌نامه: درس‌نامه‌های این کتاب به کامل‌ترین شکل ممکن نوشته شده‌اند و هیچ پاراگراف، خط یا کلمه‌ای از دید مؤلفان پنهان نمانده است. علاوه بر این، تمامی درس‌نامه‌ها با تمرکز ویژه بر کنکورهای سراسری اخیر نگارش یافته‌اند. به عبارت دیگر، تمام تلاش خودمان را کردیم تا داوطلبان را با مطالعه درس‌نامه‌ها از هر منبع دیگری برای تسلط بر مطالب کتاب درسی بی‌نیاز کنیم. در ضمن، به جهت آسان‌تر و جذاب‌تر کردن مطالعه درس تاریخ، جدول‌ها، نمودارها، شکل‌ها و آیکون‌هایی طراحی کرده‌ایم. در زیر به معرفی آیکون‌های این کتاب می‌پردازیم:

📌 **دورنما:** در ابتدای هر درس، به معرفی کلی درس می‌پردازد.

🔍 **تحلیل:** به بررسی و موشکافی متن کتاب درسی، با توجه به تغییر سبک کنکور سراسری پرداخته می‌شود.

📅 **نکته ترکیبی:** برخی از سؤالات کنکور سراسری در سال‌های اخیر، از دو یا چند درس و پایه طراحی شده‌اند. با طراحی این آیکون قصد داشتیم مباحثی را که به نوعی به هم مرتبط هستند، شناسایی و بررسی کنیم.

📖 **سیر تاریخی:** رویدادهای تاریخی غالباً در ارتباط با یکدیگر رخ داده‌اند و توالی و ترتیب آن‌ها از دید طراحان حائز اهمیت است. در «سیر تاریخی»، به ترتیب رویدادهای مرتبط با یک موضوع خاص را مشاهده می‌کنید.

📌 **حواست باشه:** شامل مواردی است که ممکن است با هم اشتباه گرفته شوند یا طراحان از آن‌ها جهت گمراه کردن داوطلبان استفاده می‌کنند.

📅 **خط زمان:** آیکونی که با خواندن آن، هم رویدادهای ذکر شده در درس را مرور می‌کنید و هم با آمادگی کامل به سراغ تست‌های زمانی تقدم و تأخر می‌روید.

🔍 **تو این تاریخ چه خبره؟** تاریخ‌های مهم هر درس به همراه رویدادهای رخ داده در آن تاریخ، در انتهای درس ذکر می‌شود. به طور خلاصه، ۱ با مطالعه درس‌نامه‌های خیلی‌سبز منابع مورد نیاز کنکور سراسری را می‌خوانید و هیچ نکته‌ای را از دست نمی‌دهید.

🔍 با وجود آیکون‌هایی مثل «تحلیل» و «نکته ترکیبی»، از یک درس‌نامه به‌روز استفاده می‌کنید و درس تاریخ را با نگاهی ویژه به کنکور سراسری سال‌های گذشته می‌خوانید.

📅 نمودارها، جدول‌ها، شکل‌ها و متن روان، یادگیری و به خاطر آوردن مطالب درس تاریخ را آسان می‌کنند. **تست:** همان‌طور که گفتیم، سبک کنکور سراسری در دو سال گذشته تغییرات چشمگیری داشته است و به‌جز سؤالات کنکورهای اخیر، منبع مناسب و استاندارد برای داوطلبان وجود نداشت. با طراحی تست‌های جدید مطابق با کنکور سراسری، مجموعه‌ای از آزمون‌های درس‌به‌درس برای داوطلبان فراهم آورده‌ایم. تست‌های کتاب تاریخ جامع خیلی‌سبز ویژگی‌های منحصر به فردی دارد که در این قسمت به آن‌ها پرداخته شده است:

۱ تمرکز ویژه به فرم و محتوای آخرین کنکورها و پوشش تمامی تیپ‌های سؤالات کنکور

۲ وجود تست‌های خلاقانه و جدید که امکان طرح در کنکور سال‌های آینده را دارند.

۳ پوشش حداکثری کتاب درسی و طرح تست از تقریباً تمام مطالب کتاب درسی

۴ ترکیب نکات درس‌ها و پایه‌های مختلف برای سازگاری بیشتر با کنکور سراسری

🔍 لازم به ذکر است سؤالات هر درس از آسان به دشوار مرتب شده‌اند و هر چه به انتهای آزمون هر درس می‌روید، با سؤالات دشوارتری مواجه خواهید شد.

پاسخ‌نامه تشریحی: این قسمت که مکمل سؤالات است، تمامی مباحث و نکات لازم برای رسیدن به گزینه درست را تشریح می‌کند. گاهی از این هم فراتر می‌رود و با خواندن پاسخ‌ها به نکات جدیدی می‌رسید که در پاسخ به سایر سؤالات و درک عمیق‌تر درس‌نامه به شما کمک خواهد کرد. همچنین اگر سؤالی از مباحث چند درس یا چند پایه طرح شده باشد (سؤالات ترکیبی)، در بخش پاسخ‌نامه تشریحی، به این‌که سؤال و گزینه‌ها از کدام درس‌ها و پایه‌ها طرح شده‌اند، اشاره می‌شود.

در پایان، از تمامی عوامل و دست‌اندرکارانی که ما را در تألیف و چاپ این کتاب همراهی کرده‌اند به‌ویژه جناب آقای دکتر کمیل نصری، مدیریت محترم انتشارات خیلی‌سبز، هم‌چنین مهندس سبزمیدانی، محمد مازنی و الهه آرانی تشکر به عمل می‌آوریم. هم‌چنین از تمام تالیپست‌ها، طراحان، ویراستاران و سایر عزیزانی که در این مسیر کمکمان کردند، نهایت سپاس را داریم.

به امید موفقیت و سربلندی خوانندگان عزیز

فهرست مطالب

۱۰ تاریخ

سؤال	درس نامه
۲۱۷	۸ ..... درس اول: تاریخ و تاریخ‌نگاری
۲۲۱	۱۱ ..... درس دوم: تاریخ؛ زمان و مکان
۲۲۴	۱۴ ..... درس سوم: باستان‌شناسی؛ در جست‌وجوی ...
۲۲۷	۱۶ ..... درس چهارم: پیدایش تمدن؛ بین‌النهرین و مصر
۲۳۲	۲۲ ..... درس پنجم: هند و چین
۲۳۶	۲۵ ..... درس ششم: یونان و روم
۲۴۰	۳۱ ..... درس هفتم: مطالعه و کاوش در گذشته‌های دور
۲۴۴	۳۴ ..... درس هشتم: سپیده‌دم تمدن ایرانی
۲۴۸	۳۷ ..... درس نهم: از ورود آریایی‌ها تا پایان هخامنشیان
۲۵۲	۴۱ ..... درس دهم: اشکانیان و ساسانیان
۲۵۶	۴۵ ..... درس یازدهم: آیین‌های کشورداری
۲۶۰	۵۰ ..... درس دوازدهم: جامعه و خانواده
۲۶۳	۵۳ ..... درس سیزدهم: اقتصاد و معیشت
۲۶۷	۵۷ ..... درس چهاردهم: دین و اعتقادات
۲۷۱	۶۰ ..... درس پانزدهم: زبان؛ علم و آموزش
۲۷۵	۶۳ ..... درس شانزدهم: هنر و معماری

۱۱ تاریخ

سؤال	درس نامه
۲۸۰	۶۸ ..... درس اول: منابع پژوهش در تاریخ اسلام و ...
۲۸۳	۷۰ ..... درس دوم: روش پژوهش در تاریخ؛ بررسی و ...
۲۸۶	۷۲ ..... درس سوم: اسلام در مکه
۲۹۰	۷۶ ..... درس چهارم: امت و حکومت نبوی در مدینه
۲۹۴	۸۱ ..... درس پنجم: تثبیت و گسترش اسلام در دوران ...
۲۹۸	۸۵ ..... درس ششم: امویان بر مسند قدرت
۳۰۲	۹۱ ..... درس هفتم: جهان اسلام در عصر خلافت عباسی
۳۰۶	۹۷ ..... درس هشتم: اسلام در ایران؛ زمینه‌های ظهور ...
۳۱۰	۱۰۱ ..... درس نهم: ظهور و گسترش تمدن ایرانی - اسلامی

۱۲ تاریخ

۳۱۵	۱۰۷ ..... درس دهم: ایران در دوران غزنوی، سلجوقی و ...
۳۲۰	۱۱۳ ..... درس یازدهم: حکومت، جامعه و اقتصاد در ...
۳۲۴	۱۱۷ ..... درس دوازدهم: فرهنگ و هنر در عصر مغول ...
۳۲۸	۱۲۱ ..... درس سیزدهم: تحولات سیاسی و اقتصادی ایران ...
۳۳۲	۱۲۷ ..... درس چهاردهم: فرهنگ و تمدن در عصر صفوی
۳۳۷	۱۳۱ ..... درس پانزدهم: قرون وسطی
۳۴۱	۱۳۶ ..... درس شانزدهم: رنسانس و عصر جدید

سؤال	درس نامه
------	----------

۳۴۶	۱۴۴ ..... درس اول: تاریخ‌نگاری و منابع دوره معاصر
۳۴۹	۱۴۹ ..... درس دوم: ایران و جهان در آستانه دوره معاصر
۳۵۴	۱۵۶ ..... درس سوم: سیاست و حکومت در عصر قاجار ...
۳۵۹	۱۶۴ ..... درس چهارم: اوضاع اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی ...
۳۶۳	۱۶۸ ..... درس پنجم: نهضت مشروطه ایران
۳۶۶	۱۷۷ ..... درس ششم: جنگ جهانی اول و ایران
۳۷۰	۱۸۳ ..... درس هفتم: ایران در دوره حکومت رضاشاه
۳۷۴	۱۸۶ ..... درس هشتم: جنگ جهانی دوم و جهان پس از آن
۳۷۸	۱۹۴ ..... درس نهم: نهضت ملی‌شدن صنعت نفت ایران
۳۸۲	۱۹۹ ..... درس دهم: انقلاب اسلامی
۳۸۶	۲۰۶ ..... درس یازدهم: استقرار و تثبیت نظام جمهوری اسلامی
۳۹۰	۲۱۱ ..... درس دوازدهم: جنگ تحمیلی و دفاع مقدس

پاسخ‌نامه

پاسخ	پاسخ نامه
۳۹۴	..... پاسخ نامه تشریحی
۴۸۲	..... پاسخ نامه کلیدی

درس دوم : ایران و جهان در آستانه دوره معاصر

دورنما: این درس به دو بخش اصلی تقسیم شده است: در بخش اول درباره ایران پس از سقوط صفویه تا دوران حکومت قاجار (یعنی درباره سلسله‌های افشار و زندیه) می‌خوانیم و حکومت آن‌ها را از ابعاد مختلف بررسی می‌کنیم. بخش دوم درس، خود به دو قسمت تقسیم می‌شود: در قسمت اول حکومت‌های مسلمان در جهان در سده‌های ۱۷ تا ۱۹ م. بررسی می‌شوند که همگی در حال زوال بودند. از سویی دیگر حکومت‌های غربی که برخی از آن‌ها در حال رشد و توسعه بودند، معرفی می‌شوند.

ایران از نادرشاه افشار تا آقامحمدخان قاجار

سقوط اصفهان و فروپاشی حکومت صفویان (۱۱۳۵ ق. / ۱۱۰۲ ش. / ۱۷۲۳ م.) موجب آشفتگی امور و بروز هرج و مرج و آشوب‌های داخلی شده بود. افغان‌ها به دلیل ناتوانی در تسلط بر تمام قلمرو صفوی و ناآشنایی با اصول کشورداری، نتوانستند حاکمیت مقتدری تشکیل دهند. روسیه و عثمانی نیز فرصت را مغتنم شمردند و بخش‌هایی از شمال و غرب ایران را اشغال کردند. در چنین شرایطی بود که نادر از ایل افشار، پا به عرصه نهاد.

حکومت افشاریه ایل افشار از ایل‌های قزلباش بود که در به سلطنت رساندن حکومت صفویان نقش داشتند. صفویان بخشی از این ایل را برای محافظت از مرزهای خراسان در برابر هجوم ازبکان به نواحی شمال آن دیار کوچاندند.

نکته ترکیبی: در درس (۱۳) پایه یازدهم خواندیم که ایلات و طوایف مختلف قزلباش به شاه‌اسماعیل کمک کردند که به حکومت برسد و سلسله صفویان را تأسیس کند. البته گاهی سران قزلباش با دخالت در برابر شاه را بازپچه خود قرار می‌دادند و دوره‌ای از نابسامانی را به وجود می‌آوردند؛ مثل دوران شاه‌تیماسب و جانشینان او.

نادر، سرداری در رکاب شاهزاده صفوی پس از تسلط افغان‌ها بر اصفهان، یکی از پسران شاه سلطان حسین صفوی به نام تهماسب، برای گردآوری نیرو و بازگرداندن حکومت صفویان، از پایتخت گریخت. برخی از سرداران و سران ایل‌ها مانند نادر افشار و فتحعلی‌خان قاجار (پدربزرگ آقامحمدخان قاجار) به او پیوستند و در نخستین گام خراسان را تصرف کردند. پس از کشته‌شدن فتحعلی‌خان قاجار، نادر که جنگاوری شجاع و متهور بود، ابتکار عمل را به دست گرفت و فرماندهی سپاه تهماسب را عهده‌دار شد. او طی چندین جنگ، افغان‌ها را شکست داد. نادر سپس مهتای جنگ با روسیه و عثمانی شد. سپاه او در چندین جنگ بر ارتش عثمانی پیروز شد و سرزمین‌های اشغال‌شده ایران را آزاد کرد. روس‌ها نیز با مشاهده توان نظامی نادر و جنگجویانش، پیش از برخورد نظامی، نیروهای خود را از ایران بیرون بردند.

نقشه لشکرکشی‌ها و جنگ‌های نادر

تحلیل: نادر از جمله پادشاهانی بود که در کسب قدرت، بسیار مقتدر عمل کرد و بدون داشتن متحد، از پس تهدیدات دشمنان خارجی برآمد و در عین حال همین یک‌تازی وی در سال‌های پایانی حکومتش برایش دردسرساز شد.

حواست پاشه نادر قبل از تاج‌گذاری مستقیماً با روسیه وارد جنگ نشد، بلکه از طریق آوازه و شهرت نظامی خود، آن‌ها را فراری داد.

تحلیل: ۱ نادر، سردسته افغان‌های حاکم بر ایران، یعنی اشرف افغان را از مشهد به سمت «جنوب» ایران تعقیب کرد.

۲ همان‌طور که در نقشه می‌بینید (و در صفحات بعدی خواهیم خواند) شهری به عنوان پایتخت نادر انتخاب نشده، زیرا او با تأکید افراطی بر امور نظامی، از مناسبات اداری و ساختاری غافل بود.

نادر، شاه ایران

پیروزی‌های برق‌آسای نادر در جنگ‌های داخلی و خارجی، زمینه نشستن او بر تخت شاهی را فراهم آورد. او نخست تهماسب دوم را به بهانه بی‌کفایتی از سلطنت خلع کرد. سپس بزرگان کشور، علما، سران ایل‌ها و طوایف را به شورای دشت مغان فراخواند و شرایطی را برای پذیرش سلطنت مطرح کرد که مهم‌ترین آن‌ها عبارت‌اند از: **شورای** پذیرش شروط نادر در شورای دشت مغان، انقراض صفویه اعلام و نادر به عنوان شاه ایران انتخاب شد. (۱۱۱۴ ش. / ۱۷۳۶ م.)

حواست پاشه ۱ آخرین پادشاه صفوی قبل از سرنوینی حکومت: شاه سلطان حسین صفوی

۲ شاهزاده صفوی که پس از حمله افغان‌ها به دنبال احیای حکومت بود: تهماسب دوم

۳ حکومت صفویان در ۱۷۲۳ م. / ۱۱۰۲ ش. فروپاشید و انقراض کامل آن در ۱۷۳۶ م. / ۱۱۱۴ ش. اعلام شد.

نادر پس از این‌که به سلطنت رسید، برای حل مشکلات سیاسی و مذهبی، به‌ویژه رفع اختلافات مذهبی با دولت عثمانی، بسیار تلاش کرد. او گاهی با جنگ و زمانی با مصالحه و مذاکره و دادن امتیاز درصدد حل مشکل برمی‌آمد. نتیجه این اقدامات به سبب کارشکنی‌های عثمانی و گرفتاری‌های داخلی و خارجی نادرشاه، چندان مطلوب نبود و در این دوره، عامل انسجام‌بخش مردم ایران، یعنی مذهب شیعه تضعیف گردید.

نادرشاه افشار سرانجام هنگامی که مشغول سرکوب شورش در خراسان بود، با توطئه سرداران و نزدیکانش کشته شد (۱۱۲۶ ش. / ۱۷۴۷ م.). او که سرداری بی‌باک و دارای نبوغ نظامی بود، در زمانی که آشوب‌های داخلی و هجوم ارتش‌های بیگانه موجودیت ایران را به خطر انداخته بود، وارد میدان شد و با طراحی نظامی، توانست بر ایران حاکم شود. با این حال، به عنوان پادشاه توفیق نیافت که زمینه را برای ثبات و امنیت پایدار، انتقال آرام قدرت و تثبیت حکومت افشاریه پس از خود فراهم آورد.

ویژگی حکومت نادرشاه

علل و عوامل ناکامی نادرشاه

- اشغال بیوسه‌ای او به جنگ
- مالیات‌های اضافی که از مردم برای تأمین هزینه‌های جنگ گرفته می‌شد.
- مهم‌تر از همه، بدگمانی نادر به نزدیکان و بزرگان کشور و برخورد خشن با آنان در سال‌های پایانی حکومتش
- توجه او به تقویت قوای نظامی و غفلت از دیگر عوامل مؤثر بر پایداری حکومت (توجه افراطی به ابعاد نظامی)

سیر تاریخی

- به قدرت رسیدن نادر افشار تا کشته‌شدن او**
- پیوستن به تهماسب دوم برای احیای حکومت صفویان و تصرف خراسان
  - رسیدن به فرماندهی سپاه تهماسب پس از کشته‌شدن فتحعلی‌خان قاجار
  - شکست افغان‌ها طی چندین جنگ
  - شکست عثمانی و آزادسازی سرزمین‌های اشغال‌شده
  - خلع تهماسب دوم از سلطنت به بهانه بی‌کفایتی
  - فراخواندن بزرگان کشور به شورای دشت مغان
  - مطرح کردن سه شرط برای پذیرفتن سلطنت در شورا
  - رسیدن به سلطنت
  - تلاش برای حل مشکلات سیاسی و مذهبی، به‌ویژه رفع اختلافات مذهبی با عثمانی
  - رفتار خشن با نزدیکانش در سال‌های پایانی حکومت
  - به قتل رسیدن توسط نزدیکانش حین سرکوب شورش در خراسان (۱۱۶۰ ق.)

افشاریان پس از نادر با مرگ نادر، دورانی از رقابت و جنگ برای به دست گرفتن قدرت آغاز شد. افرادی از خاندان نادر و سرداران و سران برخی ایل‌ها و طایفه‌ها با یکدیگر به ستیز برخاستند که خرابی و کشتار زیادی به بار آورد. به علاوه، افرادی با ادعای انتساب به **خاندان صفوی**، خواهان بازگرداندن حکومت به این خاندان بودند. در چنین شرایطی:

الف) دو تن از برادرزادگان نادر (**عادل‌شاه و ابراهیم‌شاه**) یکی پس از دیگری به عنوان جانشین او برای مدت کوتاهی مدعی حکومت شدند.

ب) سپس نوبت به **شاهرخ، نوه نادرشاه** رسید. او از قلمرو وسیع نادر، به شهر مشهد بسنده کرد و حکومتش تا زمانی که **آقامحمدخان قاجار** آن را از میان برداشت (۱۲۱۲ ق.) ادامه یافت.

حکومت زندیه

کریم‌خان زند: کریم‌خان زند، رئیس طایفه زند از طوایف لر، از جمله سردارانی بود که پس از کشته‌شدن نادرشاه، درصد کسب قدرت برآمد. او تعدادی از رقیبان و مدعیان حکومت را از میان برداشت و با تسلط بر بخش وسیعی از ایران، سلسله زندیه را تأسیس کرد.

کریم‌خان برخلاف نادر از ادامه لشکرکشی و جنگ برای اختیار گرفتن سایر مناطق ایران دست کشید و همین امر، موجبات آرامش، رونق و آبادانی قلمرو او به‌ویژه شیراز (**پایتخت زندیان**) را فراهم آورد.

ویژگی حکومت کریم‌خان زند کریم‌خان برخلاف سنت معمول، از پذیرفتن عنوان شاه امتناع کرد و خود را وکیل مردم ایران (**وکیل‌الرعا**) خواند. البته او در ابتدا خود را **وکیل‌الدوله** خوانده بود که به منزله وکالت از طرف شاهزاده‌ای صفوی بود، اما اندکی بعد لقب وکیل‌الرعا را (به معنای نماینده مردم ایران) برای خود برگزید (به نقل از سفرنامه نیبور و رستم‌التواریخ از آصف). بعضی از خصوصیات اخلاقی کریم‌خان مانند مدارا و همدردی با مردم، ساده‌زیستی و رفتار مناسب با اقلیت‌های دینی و مذهبی باعث شده است که نام و نشان نیکی از او در تاریخ ایران به جا بماند.

زندیه پس از کریم‌خان با مرگ کریم‌خان زند (۷۱۱۵ ش. / ۱۷۷۹ م.) دوباره آشوب ایران را فراگرفت. افرادی از طایفه زند برای رسیدن به تاج و تخت با هم به رقابت و ستیز برخاستند و صفحه خونین دیگری از تاریخ ایران را رقم زدند؛ به گونه‌ای که در کم‌تر از **۱۵ سال، هفت تن** از این خاندان به قدرت رسیدند. نتایج این کشمکش‌ها، فروپاشی سیاسی و اقتصادی و آسیب‌دیدن توان نظامی و اداری کشور بود.

لطفعلی‌خان زند، آخرین فرمانروای زند، با وجود شجاعت، لیاقت و محبوبیت نسبی در بین مردم نتوانست سلسله زند را حفظ کند و به دلیل اشتباهات نظامی و روی گردانی افرادی چون حاج **ابراهیم‌خان کلانتر** از دربارش از **آقامحمدخان قاجار** شکست خورد و پس از دستگیری کشته شد. با مرگ لطفعلی‌خان سلسله زندیه منقرض شد. (۱۱۶۷ ش. / ۱۷۹۴ م.)

حواس‌باشه این شخصیت‌ها رو از هم تفکیک کن:

- ۱ لطفعلی‌خان زند: آخرین فرمانروای زند
- ۲ فتحعلی‌خان قاجار: پدربزرگ آقامحمدخان قاجار و از سران ایل قاجار
- ۳ فتحعلی‌شاه قاجار: یکی از پادشاهان حکومت قاجار
- ۴ میرزا فتحعلی‌خان آخوندزاده: از متفکران دوره قاجار و منتقد تاریخ‌نگاری سنتی

نکته ترکیبی: در چند برهه از تاریخ ایران، در فواصل کوتاهی که کشور دچار آشوب شده بود، چندین پادشاه بر تخت نشستند. یکی از موارد، مربوط به دوره ساسانیان است که پس از کشته‌شدن خسرو پرویز، در فاصله چهار سال، بیش از ده نفر به تخت شاهی نشستند که دو تن از آنان، از دختران خسرو پرویز بودند (درس ۱۰) تاریخ دهم). دو مورد دیگر مربوط به دوران پس از کشته‌شدن نادرشاه و مرگ کریم‌خان بود که در این درس با آن آشنا شدیم.

اوضاع سیاسی، اداری و اقتصادی ایران در عصر افشاریه و زندیه

شرایط ایران در دوره تسلط افغان‌ها، افشاریه و زندیه

- بی‌ثباتی سیاسی
- کوتاه‌بودن دوران سلسله‌های حاکم
- حاکمیت عناصر ایلی
- برخوردهای سیاسی با همسایگان غربی و شمالی
- آشفته‌گی‌های اجتماعی و اقتصادی

۱- روابط خارجی

مناسبات سیاسی و اقتصادی ایران با جهان خارج در دوران افشاریه و زندیه کاهش چشمگیری یافت. مهم‌ترین مسائل خارجی ایران در این دوره، برخوردهای سیاسی - نظامی با عثمانی و روسیه بود که پیش‌تر درباره آن گفتیم. اختلافات با زمامداران عثمانی، سرانجام با عقد معاهده‌ای میان دو طرف، منجر به صلحی شد که تا اواخر حکومت کریم‌خان که سپاه زندیه بصره را تصرف کرد، دوام آورد.

در دوره افشاریه و زندیه، مناسبات سیاسی و اقتصادی و ارتباطات فرهنگی ایران با کشورهای اروپایی نیز چندان رونقی نداشت. در این دوره، نمایندگانی از بعضی کشورهای اروپایی به ایران آمدند. نادر برای انگلیسی‌ها معافیت‌های گمرکی در نظر گرفت و درصد درآمد از دانش آنان در زمینه تأسیس نیروی دریایی در دریای خزر و خلیج فارس بهره برد. در دوره کریم‌خان زند، هیئت‌هایی از فرانسه و انگلستان برای گرفتن امتیاز و ایجاد مراکز تجاری به ایران آمدند، اما چون با او به توافق نرسیدند، گشایشی در روابط صورت نگرفت.

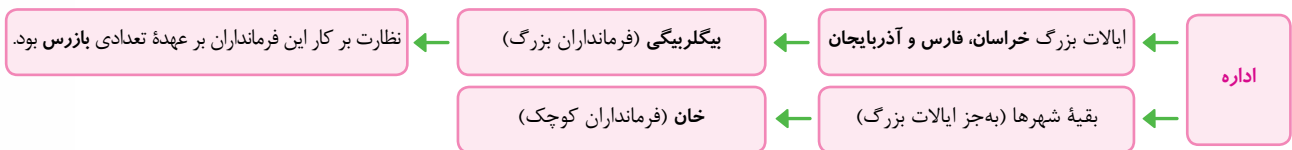
نکته ترکیبی: نادرشاه افشار، اولین پادشاه ایرانی نبود که درصد تأسیس و بهره‌گیری از نیروی دریایی بود. ما در درس (۱۱) تاریخ دهم نیز با دو نمونه از این تلاش‌ها آشنا شدیم:

۱ نیروی دریایی ساسانی، از ابتدای تأسیس این حکومت وجود داشت. اردشیر بابکان و جانشینان او، از نیروی دریایی برای برقراری امنیت و تحکیم خود بهره بردند.

۲ یکی از اقدامات داریوش یکم، تأسیس نیروی دریایی بود.

۲- نظام اداری و سیاسی

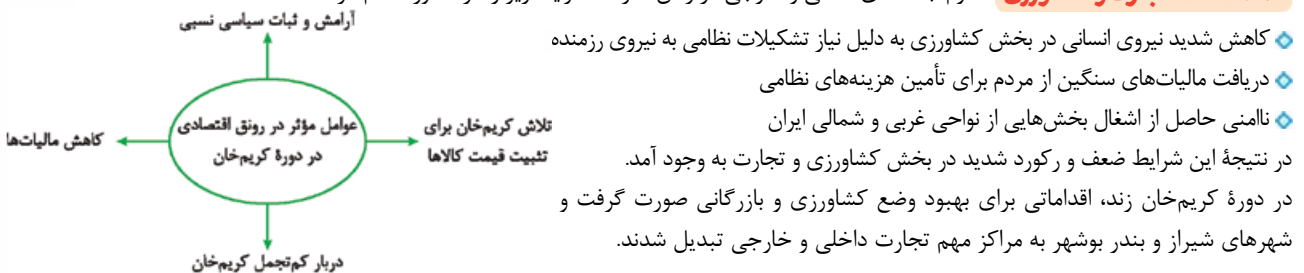
سازمان اداری و دیوانی در این دوره اعتبار و قوت سابق را نداشت. حکومت نادرشاه بر اقتدارگرایی و تمرکز بر امور نظامی و ارتش متکی بود و نهادهای اداری در عصر حکومت او رونق چندانی نداشتند. نادرشاه در امور اداری و اقتصادی، بیشتر از دوستان و نزدیکان خود به عنوان مشاور استفاده می‌کرد و به وزارت و دیوان‌سالاری توجهی نداشت. این بی‌توجهی به نظام اداری تا جایی بود که او شهری را به عنوان پایتخت خود انتخاب نکرد. البته در منابع از مشهد و کلات به عنوان پایتخت او یاد شده است، ولی این مراکز بیشتر محل گردآوری خزاین و غنایم نادر بوده‌اند. شیوه اداره ایالات، ولایات و شهرها و روستاها در عصر افشاریه و زندیه، همانند دوره صفویه بود و صاحب‌منصبانی با همان عناوین سابق، این مراکز را اداره می‌کردند.

نظام مالیاتی		
انواع	تخصیص مالیات	وظیفه مردم
۱) پولی	بخش اعظم آن صرف نگهداری قشون می‌شد.	♦ تأمین مخارج کمرشکن جنگ‌ها
۲) کالایی		♦ تأمین لباس و خواروبار سربازان

۳- اقتصاد، تجارت و کشاورزی

تاووم جنگ‌های داخلی و خارجی در زمان نادرشاه شرایط زیر را در کشور حاکم کرد:

♦ کاهش شدید نیروی انسانی در بخش کشاورزی به دلیل نیاز تشکیلات نظامی به نیروی رزمنده

♦ دریافت مالیات‌های سنگین از مردم برای تأمین هزینه‌های نظامی

♦ ناامنی حاصل از اشغال بخش‌هایی از نواحی غربی و شمالی ایران

در نتیجه این شرایط ضعف و رکورد شدید در بخش کشاورزی و تجارت به وجود آمد.

در دوره کریم‌خان زند، اقداماتی برای بهبود وضع کشاورزی و بازرگانی صورت گرفت و

شهرهای شیراز و بندر بوشهر به مراکز مهم تجارت داخلی و خارجی تبدیل شدند.

۴- تحلیل: همان‌طور که پیش از این خواندیم، نادرشاه افشار تمرکز خود را بر روی جنگ و تقویت قوای نظامی گذاشته بود و این یکی از عوامل زوال حکومتش محسوب می‌شد. در قسمت‌های مختلف درس هم به تأثیر این تمرکز بیش از حد پرداخته شد. به طور مثال، در بخش کشاورزی، باعث کاهش نیروی انسانی مورد نیاز شده و تولیدات کشاورزی در نتیجه سیاست‌های نظامی نادر کاهش یافت. هم‌چنین سیاست نادر در زمینه نظامی، منجر به عدم توسعه بخش اداری و دیوان‌سالاری شد. از آن‌جا که توجه زمامداران بر روی جنگ بود، نتوانستند نظام اداری مناسبی را طراحی کنند و حتی پایتختی را نیز برای تحکیم قدرت مرکزی، انتخاب نکردند.

مدرسه علمیه خان یزده که به همت محمدتقی‌خان، والی خیراندیش یزد در سال ۱۱۸۶ ق. بنا شد.

۴- ادبیات، علم و آموزش

در عصر افشار و زند به سبب آشفتگی‌های سیاسی و اجتماعی، علم و آموزش، رونق دوران صفویان را نداشت. در پی سقوط صفویه،

مدارس و حوزه‌های علمیه اصفهان و شهرهای دیگر تعطیل شدند یا از رونق افتادند. عده‌ای از علما و طلاب که از هجوم افغان‌ها جان سالم به در برده بودند، به عتبات عالیات مهاجرت کردند. با این حال، در نتیجه آرامش نسبی که در زمان کریم‌خان زند به وجود آمد، فعالیت‌های علمی و آموزشی کمی رونق گرفت و مدرسه‌های جدیدی ساخته شد.

مهم‌ترین تحول ادبی دوران زندیه		انجمن‌های ادبی
اصفهان	کانون اصلی بیشتر آن‌ها:	
تکرار و تقلید از سبک‌های خراسانی و عراقی	در این انجمن‌ها نهضت بازگشت ادبی شکل می‌گیرد؛ به معنای:	
اعتراض به سبک هندی		
سرودن قصیده به سبک شاعران خراسان	نوع سبک شاعران:	
سراییدن غزل به سبک عراقی		
جریان بازگشت ادبی در دوره‌های افشاریه و قاجاریه نیز ادامه یافت.		

فقیهان، فیلسوفان، پزشکان و ادیبان سرشناس عصر افشاریه و زندیه	
دانشمندان و ادیبان	آثار و اقدامات علمی
محمودحید بهمبانی (۱۱۱۷-۱۲۰۵ ق.)	فقیه و مجتهد بزرگ شیعه و احیاگر مکتب اصولی و صاحب آثار متعددی در فقه و اصول
سید محمد مهدی بحرالعلوم (۱۱۱۵-۱۲۱۲ ق.)	فقیه اصولی و رجال‌نویس شیعه و صاحب آثاری در فقه و علم رجال
آقامحمد بیدآبادی (د: ۱۱۹۸ ق.)	فقیه، حکیم و فیلسوف برجسته و صاحب آثاری در تفسیر، حکمت و کلام
میرزا محمدنصیر اصفهانی (د: ۱۱۹۱ ق.)	پزشک کریم‌خان، عالم به علوم پزشکی، ریاضی، نجوم و حکمت و فنون شعر و موسیقی
مشتاق اصفهانی (۱۱۰۱-۱۱۷۱ ق.)	شاعر بزرگ عهد نادرشاه و از بنیان‌گذاران نهضت بازگشت ادبی
طفعلی‌خان آذربیدگلی (۱۱۳۴-۱۱۹۵ ق.)	شاعر و تذکره‌نویس برجسته قرن ۱۲ ق. و از بنیان‌گذاران نهضت بازگشت ادبی
هاتف اصفهانی (د: ۱۱۹۸ ق.)	شاعر نامی ایران در عهد افشاریه و زندیه و از پیشروان نهضت بازگشت ادبی

۵- هنر و معماری با وجود شرایط موجود در این دوره، امکان رشد و ترقی هنر و معماری دور از انتظار بود. با این حال در زمان حکومت نادرشاه و دوره استقرار کریم‌خان زند در شیراز، اقدامات قابل توجهی صورت گرفت. **ورود هنرمندان و صنعتگران هندی** پس از فتوحات نادر در هند، موجب تلفیق هنر ایرانی و هندی شد. **مدارا و احترام کریم‌خان** نسبت به هنرمندان و علما نیز، موجب رونق هنر و معماری در زمان او شد. در دوره نادر شهر اصفهان بازسازی شد و در منطقه کلات که محل نگهداری خزاین نادر بود، بناهای باشکوهی مانند **کاخ خورشید** (زیرمجموعه کلات نادری در خراسان رضوی) ساخته شد.

کریم‌خان علاقه زیادی به ساختن بناهای باشکوه داشت. گوشه‌ای از اقدامات عمرانی او را در زیر مشاهده می‌کنیم:

- ساخت**
- مجموعه مسجد و بازار و حمام وکیل
  - ارگ کریم‌خانی
- بازسازی**
- آرامگاه حافظ
  - آرامگاه سعدی
  - باغ دلگشا

کلاه فرنگی ← نوعی از بناها با کاربرد تفریحی که در دوره زند گسترش یافت و بنایی کوچک و گاهی تزیینی بود که در وسط باغ‌ها یا تفریحگاه‌ها ساخته می‌شد.

نقاشی و نگارگری ← به‌ویژه در عصر کریم‌خان زند، تحولی بزرگ در آن به وجود آمد و نقاشان به تدریج هنر خود را با معیارهای هنری اروپا تطبیق دادند.

مکتب نقاشی شیراز ← در دوره مغولان شکل گرفته بود، ولی در زمان زندیه به اوج رونق و زیبایی رسید.

حواس‌باشه

روابط تجاری و اقتصادی: گشایشی صورت نگرفت. **مواجهه عصر کریم‌خان زند با اروپاییان** ← هنر: نقاشان ایرانی از معیارهای هنر اروپایی تبعیت کردند.

نکته ترکیبی: همان‌طور که مشاهده کردید در موارد بسیاری در این درس، حکومت‌های افشار و زند با صفویان مقایسه شده‌اند (در بخش‌های اقتصاد، سیاست، علم، آموزش و...). در درس (۱۳) تاریخ یازدهم، مطالب زیادی درباره صفویان بیان شده که مطالعه مجدد آن پس از خواندن این بخش از درس، خالی از لطف نیست.

جهان در آستانه دوران معاصر

الف) حکومت‌های مسلمان در گرداب مشکلات

سده‌های هفدهم تا نوزدهم میلادی دو سوی عالم، وضعیت دوگانه متضادی داشت.

در جانب غرب، امپراتوری‌ها و دولت‌های روسیه، فرانسه و انگلستان، در مسیر قدرت و شکوفایی قرار داشتند.

در جانب شرق، سه حکومت مسلمان یعنی ایران، عثمانی و گورکانیان هند، دوران ضعف خود را سپری می‌کردند.

نگاره سلطان سلیم سوم (حکومت عثمانی) (۱۷۸۹-۱۸۰۷ م.) هنگام به حضور پذیرفتن مقام‌های امپراتوری در کاخ توپ‌کاپی - استانبول

ضعف امپراتوری‌های مسلمان دلایل خاص خود را داشت و درباره این علل هم‌چنان بررسی‌ها ادامه دارند. در این بررسی‌ها چگونگی عملکرد و نقش استعمار غربی و همچنین کنون‌های داخلی وابسته به آن، در بروز و تشدید عقب‌ماندگی دولت‌های بزرگ اسلامی از اهمیت بیشتری برخوردار است.

۱- عثمانی، امپراتوری بیمار: امپراتوری مسلمان عثمانی در قرن ۱۸م. بر بخش‌های وسیعی از شمال آفریقا و آسیای غربی تا اروپای شرقی حکومت می‌کرد. این امپراتوری در مسیر اصلی تجارت زمینی و دریایی بین شرق و غرب قرار داشت و پل ارتباطی بین آسیا و اروپا بود.

نکته ترکیبی: امپراتوری عثمانی آن قدر قدرتمند بود که (در سال ۱۴۵۳م. / ۸۵۷ق.) پایتخت امپراتوری روم شرقی (بیزانسیوم / قسطنطنیه / استانبول) را تصرف کرد (درس‌های ۶) تاریخ دهم و (۱۵) تاریخ یازدهم). در این درس علل ضعف و زوال این امپراتوری را که روزگاری بسیار قدرتمند بود، بررسی می‌کنیم.

ترکان عثمانی تا این زمان با قدرت در عرصه نظامی و سیاسی حکمرانی می‌کردند ولی تقریباً هم‌زمان با روی کار آمدن افشارها، مجموعه عوامل مختلف داخلی و هم‌چنین نفوذ و مداخله قدرت‌های استعماری، موجب ضعف و زوال عثمانی شد، چنان‌که اصلاحات دولتمردان عثمانی هم نتوانست از شدت آن بکاهد. ← در چنین شرایطی کشورهای اروپایی به‌ویژه انگلستان، روسیه، فرانسه و اتریش به بهانه دفاع از حقوق اقلیت‌ها در امور داخلی عثمانی مداخله می‌کردند، ولی در واقع به دنبال گسترش مستعمرات و تأمین منافع اقتصادی و سیاسی خود در این امپراتوری وسیع بودند. ← در نتیجه این دخالت‌ها، اروپایی‌ها توانستند بخش‌هایی از قلمرو عثمانی را تصاحب کنند و بر ضعف آن بیفزایند. با این وجود رقابت بین دولت‌های اروپایی مانع شد که عثمانی به طور کامل تحت سلطه یکی از آن‌ها دربیاید و تا پایان جنگ جهانی اول به حیات خود ادامه داد.

۲- گورکانیان هند اسیر استعمار غربی: حکومت گورکانیان هند در قرن ۱۶ میلادی تأسیس شد و بر بخش بزرگی از هندوستان حکومت می‌کرد. در قرن ۱۸م. حکومت گورکانی هند همانند امپراتوری عثمانی رو به ضعف نهاد.

پادشاه دوم، آخرین فرمانروای گورکانی هند (۱۸۳۷ - ۱۸۵۷م.) که کمپانی هند شرقی انگلستان او را از قدرت برکنار و به یرمه تبعید کرد.

پرتغالی‌ها و اسپانیایی‌ها نخستین استعمارگرانی بودند که به هند وارد شدند. دولت گورکانی به اروپاییان امتیازات تجاری و گمرکی قابل توجهی داد. در سده ۱۸م. دولت‌های فرانسه، هلند و انگلستان نیز وارد هندوستان شدند و با تأسیس شرکت‌های بزرگ تجاری با نام کمپانی هند شرقی فعالیت‌های استعماری خود را گسترش دادند. استعمارگران اروپایی به تدریج با دامن‌زدن به اختلافات دینی و قومی در هند، بخش‌هایی از آن سرزمین را تصرف کردند. در همان حال، میان استعمارگران رقابت شدیدی وجود داشت و جنگ‌هایی میان آن‌ها در گرفت که با پیروزی انگلستان به پایان رسید. انگلیسی‌ها با غارت سرزمین ثروتمند هند، قدرت خود را در جهان توسعه دادند و برای حفظ سلطه خویش، اقدام به دست‌اندازی بر سرزمین‌های مجاور و مداخله در امور کشورهای همسایه هند، از جمله ایران کردند. سرانجام در سال ۱۲۳۶ش (۱۸۵۷م.) پس از سرکوب شورش سربازان هندی، دولت انگلستان، رسماً هند را جزئی از قلمرو خویش اعلام کرد و ملکه انگلستان به امپراتریس هند و بریتانیا ملقب شد.

(ب) اروپا و آمریکا؛ انقلاب و استعمار کشورهای اروپایی در سده‌های پس از عصر رنسانس شاهد انقلاب‌های سیاسی بزرگی بودند که به تغییرات سیاسی و اجتماعی عمیق و بنیادین در این کشورها منجر شد. ظهور انقلاب صنعتی نیز تحولات مهمی در پی داشت که شتاب‌گرفتن و گسترش استعمار از جمله آن‌ها بود. انقلاب (Revolution) به معنای دگرگونی سریع و بنیادی همراه با تغییرات اساسی در ساختارهای سیاسی و گاه اجتماعی در یک کشور است. استعمار (Colonization) در لغت به معنی آباد کردن و در اصطلاح عبارت است از تسلط سیاسی، نظامی، اقتصادی و فرهنگی کشوری قدرتمند بر کشور یا سرزمینی دیگر برای بهره‌برداری از منابع طبیعی و اقتصادی و گاه استفاده از امکانات نظامی آن کشور یا سرزمین.

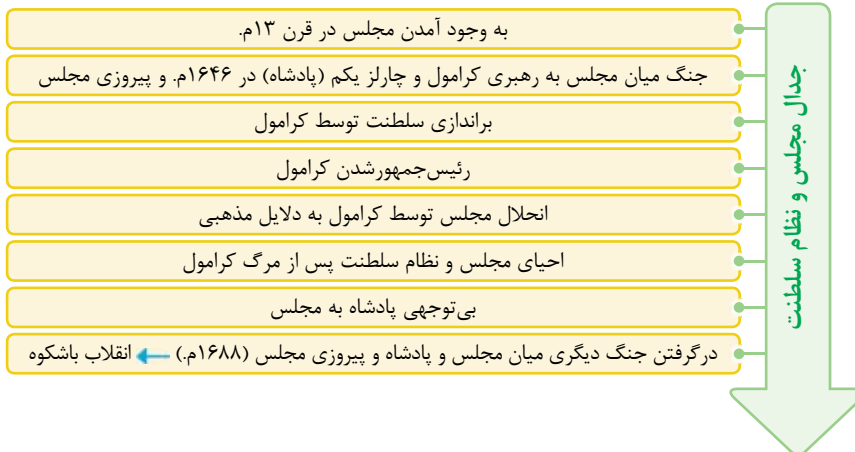
۱- انگلستان، انقلابی برای نظام مشروطه: در اواخر قرن ۱۷م. تحول سیاسی بزرگی در انگلستان رخ داد که بر جهان پس از خود تأثیر چشمگیری گذاشت. اگرچه از قرن ۱۳م. در انگلستان مجلس (پارلمان) به وجود آمده بود، اما این نهاد قدرت چندانی نداشت. در سال ۱۶۴۶م. میان مجلس به رهبری الیور کرامول و چارلز یکم، پادشاه انگلستان، جنگی در گرفت که به پیروزی مجلس انجامید. کرامول نظام پادشاهی را برانداخت و خود رئیس‌جمهور شد. او سپس به دلایل مذهبی با مجلس درگیر شد و آن را منحل کرد. پس از مرگ کرامول، مجلس و نظام سلطنت دوباره احیا شدند، اما پادشاه انگلستان، به مجلس توجهی نداشت. ← از این‌رو ← بار دیگر با یکدیگر ستیز کردند تا این که مجلس پیروز شد (۱۶۸۸م.). این اتفاق در تاریخ انگلستان به انقلاب باشکوه شهرت دارد. یکی از پیامدهای این انقلاب این بود که منشأ الهی سلطنت نفی و مجلس منشأ قدرت و تعیین‌کننده اختیارات پادشاه شناخته شد.

ملکه ویکتوریا (۱۸۱۹ - ۱۹۰۱م.)

انگلستان پس از انقلاب باشکوه، رقبای بزرگی همچون اسپانیا و فرانسه را شکست داد و مستعمرات خود را در گوشه و کنار جهان گسترش داد. این کشور به‌ویژه در دوران حکومت طولانی ملکه ویکتوریا به قدرت اول جهان تبدیل شد و به بخش‌های بزرگی از آفریقا، آسیا، اقیانوسیه و آمریکای شمالی دست یافت.

سیر تاریخی

نگاره تکومسه (Tecumseh)، رهبر جنگجوی قبایل سرخ‌پوست که در برابر پیشروی سربازان آمریکایی مقاومت بسیاری کرد (اواخر قرن ۱۹م).

نگاره جورج واشینگتن، اولین رئیس‌جمهور ایالات متحده آمریکا (۱۷۹۹م).

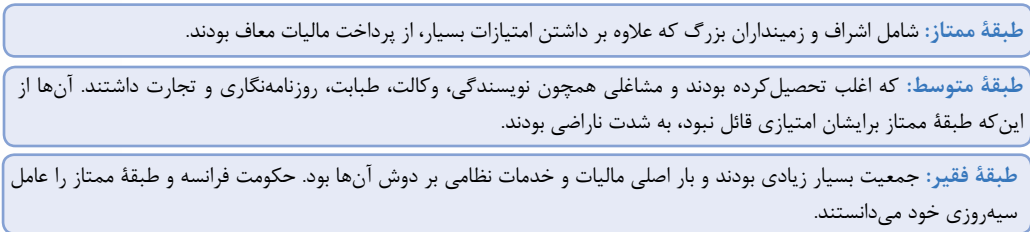
۲- آمریکا در راه استقلال: سرزمین آمریکا تا قرن ۱۸ م. شامل تنها چند ایالت در سواحل شرقی بود. ایالت‌های ساحل شرقی بر ویرانه خانه‌ها، مزارع و املاک بومیان سرخ‌پوست بود. اروپاییان زیادی به دلایل اجتماعی، سیاسی و اقتصادی، اروپا را ترک کرده و در تازمه‌ها تاسع شده منزل گزیدند. بریتانیا بر اکثر این مناطق حکومت می‌کرد.

در نتیجه (الف) وضع قوانین سخت توسط دولت انگلیس و (ب) تمایل اشرا به بیرون‌راندن رقیب و (پ) تحریکات فرانسویان، مردم این سرزمین برای استقلال وارد جنگ طولانی با انگلستان شدند (۱۷۷۵م). این جنگ سرانجام با پیروزی واشینگتن مستعمره‌نشینان و استقلال آمریکا به پایان رسید (۱۶۲۱ش / ۱۷۸۳م). و جورج واشینگتن به اولین رئیس‌جمهور این کشور انتخاب شد (۱۷۸۹م). دولت آمریکا پس از استقلال

این کشور با پیشروی به سوی غرب و کشتار وسیع سرخ‌پوستان که ساکنان و صاحبان صدها ساله اصلی آمریکا بودند، سرزمین‌های وسیعی را تصاحب کردند. در جنوب هم، با اشغال سرزمین پهناوری از مکزیک، بزرگ‌ترین ایالت‌های جنوبی و جنوب غربی مانند کالیفرنیا و تگزاس را به ایالات خود افزود. این دولت هم‌چنین با بهره‌گیری از نیروی کار بردگان آفریقایی، اقتصاد خود را توسعه بخشید و در پایان سده ۱۹ م. به پیشرفت‌های وسیعی در زمینه سیاسی، اقتصادی و صنعتی دست پیدا کرد و به رقیبی برای کشورهای استعمارگر اروپایی تبدیل شد.

۳- فرانسه، انقلابی برای آزادی و برابری: کشور فرانسه در قرن ۱۸ م. به سبب (الف) شکست نظامی از انگلستان و (ب) صرف منابع مالی هنگفت در سرزمین آمریکا برای عقب‌نماندن از مسابقه استعماری به راه افتاده، با ورشکستگی اقتصادی و ضعف سیاسی و نظامی روبه‌رو شد. از نظر اجتماعی هم در فرانسه مشکلاتی به وجود آمد.

طبقات اجتماعی جامعه فرانسه در قرن ۱۸ م.

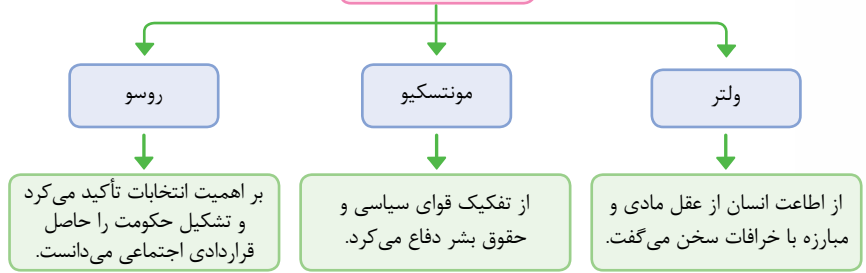

در کنار این عوامل اجتماعی، تحولات فکری جامعه فرانسه هم نقش بزرگی در پیدایش انقلاب داشت. در این کشور، تحت تأثیر عصر روشنگری اروپا، فلاسفه و روشنفکرانی ظهور کردند که اندیشه‌های آنان مردم را به سوی انقلاب رهنمون کرد. گروهی از این روشنفکران که به اصحاب دایره‌المعارف شهرت داشتند، با طرح مسائل علمی و ادبی شروع به انتقاد از وضع موجود کردند. در زیر سه تن از مشهورترین روشنفکران فرانسه در این عصر را معرفی می‌کنیم:

روشنفکران فرانسه

سردیس ژان ژاک روسو (۱۷۱۲ - ۱۷۷۸م)

این‌گونه نظریات، دیدگاه مردم فرانسه را تغییر داد. غفلت لویی شانزدهم از احوال مردم از یک سو و تجملات و ولخرجی‌های او و درباریان از سوی دیگر آتش خشم مردم را شعله‌ور ساخت.

تحلیل: همان‌طور که تا این‌جا خواندید، انقلاب فرانسه و زمینه‌های شکل‌گیری آن همه‌جانبه بود. از یک سو مسائل سیاسی، نظامی و اقتصادی مطرح بود (شکست از انگلستان و ورشکستگی اقتصادی)، از سوی دیگر مسائل اجتماعی و تحولات فکری در جامعه.

تابلوی نقاشی حمله انقلابیون فرانسه به زندان باستیل، نماد استبداد - پاریس - ۱۷۸۹م.

سرانجام در ۱۴ ژوئیه ۱۷۸۹م. (۱۱۶۸ ش.) مردم اغلب بینوا و خشمگین پاریس با حمله به زندان باستیل، انقلاب خود را آغاز کردند. ← انقلابیون سرانجام لویی شانزدهم، پادشاه مستبد فرانسه را وادار به امضای قانون اساسی جدید و پذیرش نظام مشروطه سلطنتی کردند. مدتی بعد، انقلابیون تندرو، پادشاه را عزل و نظام جمهوری را برقرار کردند. ← آنان سپس لویی شانزدهم و همسرش، ماری آنتوانت را اعدام کردند. اعدام این دو و بسیاری از مخالفان با گیوتین و هم‌چنین افکار و شعارهای آزادی‌خواهانه انقلابیون موجب ترس و خشم دولت‌ها در اروپا شد. در نتیجه، آن‌ها با فرانسه وارد جنگ شدند. طی این جنگ‌ها یکی از فرماندهان ارتش فرانسه به نام ناپلئون بناپارت با پیروزی‌های درخشانی که به دست آورد، مشهور شد. ← او با اجرای یک کودتا به قدرت دست یافت (۱۷۹۹م) و سپس به عنوان امپراتور فرانسه انتخاب شد.

در دوران حکومت ناپلئون (۱۸۰۴ تا ۱۸۱۴م)، تحولات سیاسی و نظامی زیادی در اروپا و ایران صورت گرفت و او مانند بسیاری از حاکمان پیشین، در مصر و آفریقا جنایات زیادی کرد.

حواست باشه به قدرت رسیدن ناپلئون یک سیر و فرایند بود که از حمله معترضان به زندان باستیل آغاز شد. به این فرایند و ترتیب رخدادها دقت کنید.

۴- انقلاب صنعتی، دگرگونی جهان: تا اواخر قرن ۱۸م. عامل اصلی تولید، نیروی بازوی انسان بود. صنعتگران برای تولید کالای بیشتر، مهارت‌های فکری، جسمی و هنری خود را به کار می‌بستند و از دیگر نیروهای طبیعت، مانند آب و باد، کم‌تر استفاده می‌کردند. در انقلاب صنعتی نیروی محرکه آب و سپس بخار جایگزین نیروی جسمی انسان شد.

انقلاب صنعتی } با اختراع و تکمیل ماشین بخار در انگلستان آغاز شد.
 } سرازیر شدن ثروت افسانه‌ای سرزمین‌های استعمارشده‌ای مانند هند و آمریکا قبل از (قرن ۱۸م.) و نظام گسترده برده‌داری و تجارت پرسود آن به شکل‌گیری نظام صنعتی کمک کرد.

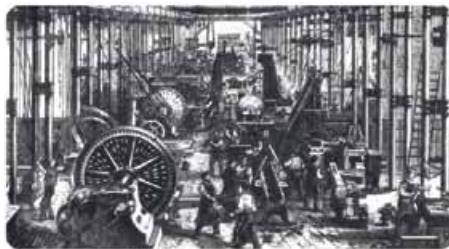
ترتیب تحولات صنعتی پس از انقلاب صنعتی ← نساجی و پارچه‌بافی ← کشاورزی و حمل‌ونقل ...

در نتیجه تحولات صنعتی در صنایع مختلف، تولیدات صنعتی افزایش قابل توجهی یافت.

انقلاب صنعتی موجب تغییر مناسبات انسانی، اجتماعی و اقتصادی در اروپا و جهان شد، زیرا در نتیجه صنعتی شدن، کشورهای اروپایی به (الف) مواد اولیه، (ب) نیروی کار ارزان، (پ) بازار فروش محصولات، (ت) سرمایه مادی فراوان و (ث) حمایت دولت‌ها نیاز پیدا کردند. این امر دو پیامد مهم داشت:

تابلی آهن و زغال‌سنگ اثر ویلیام بل اسکات، نقاش اسکاتلندی - اواسط سده ۱۹م.

نگاره یکی از کارخانه‌های صنعتی بزرگ آلمان - ۱۸۶۸

(۱) گسترش استعمار و غارت کشورهای آسیایی و آفریقایی

(۲) افزایش استعمار و بهره‌کشی از کارگران (در داخل اروپا)

انقلاب صنعتی اگرچه موجب قدرت و رفاه بیشتر اروپاییان شد، اما مسائل و مشکلات بزرگی همچون گسترش بی‌رویه شهرها، رشد سریع جمعیت، به وجود آمدن فاصله طبقاتی، نارضایتی‌های اجتماعی و اقتصادی و آلودگی‌های زیست‌محیطی به وجود آورد.

۵- روسیه در مسیر توسعه طلبی نظامی: روسیه تا پیش از به قدرت رسیدن پتر کبیر (۱۶۸۲ تا ۱۷۲۵ م.) در رقابت استعماری اروپاییان جایگاهی نداشت، اما سیاست و اقدام‌های پتر کبیر این کشور را متحول کرد و آن را در مسیر توسعه‌طلبی سیاسی و نظامی قرار داد:

(الف) او با استخدام کارشناسان اروپایی، تأسیس مدارس و دانشگاه‌های جدید و تقویت ارتش به‌ویژه نیروی دریایی، این کشور را وارد مسابقه استعمار کرد.

(ب) یکی از برنامه‌های او برای قدرتمند شدن روسیه، گسترش سرزمین روسیه و دستیابی به دریاهای آزاد برای کسب منافع تجاری و سیاسی بود.

جانشینان پتر کبیر تلاش کردند به برنامه او عمل کنند و به همین سبب در نواحی شرقی اروپا و حوزه دریای بالتیک، سیاه و کاسپی (خزر) اقدام‌های نظامی وسیعی کردند. این اقدام‌ها موجب جنگ‌های متعدد روسیه با ایران، عثمانی و برخی کشورهای اروپایی، نظیر فرانسه شد.

پتر کبیر، پدر روسیه جدید

تحلیل: با مروری سریع بر حکومت‌های مسلمان و اروپایی و آمریکا می‌فهمیم که:

- از قرن ۱۸ م. روند ضعف آن‌ها آغاز شد.
  - ◊ عثمانی
  - ◊ گورکانیان هند
  - ◊ فرانسه (ورشکستگی اقتصادی و ضعف سیاسی و نظامی)
- از قرن ۱۸ م. (اواخر قرن ۱۷) در مسیر رشد و پیشرفت قرار گرفتند.
  - ◊ انگلیس
  - ◊ آمریکا
  - ◊ روسیه

تو این تاریخ چه خبره؟

۱۱۳۵ ق. / ۱۱۰۲ ش. / فرورپاشی حکومت صفویان ۱۷۲۳ م.

۱۱۱۴ ش. / ۱۷۳۶ م. اعلام انقراض سلسله صفویه و شروع پادشاهی نادر

۱۱۲۶ ش. / ۱۷۴۷ م. کشته شدن نادر با توطئه نزدیکان و سردارانش

۱۱۵۷ ش. / ۱۷۷۹ م. مرگ کریم‌خان زند

۱۱۶۷ ش. / ۱۷۹۴ م. انقراض سلسله زندیه با مرگ لطفعلی خان زند

۱۲۱۲ ق. از میان برداشتن حکومت شاهرخ در مشهد توسط آقامحمدخان قاجار

قرن ۱۳ م. به وجود آمدن پارلمان انگلستان

قرن ۱۶۴۶ م. جنگ میان مجلس به رهبری کرامول و چارلز یکم، پادشاه انگلستان (با پیروزی مجلس)

- ۱۶۸۲ تا ۱۷۲۵ م. ← دوران پتر کبیر در روسیه
- ۱۶۸۸ م. ← پیروزی مجدد مجلس بر پادشاه که به انقلاب باشکوه شهرت یافت.
- ۱۷۱۲ تا ۱۷۷۸ م. ← زندگانی ژان ژاک روسو
- ۱۷۵۵ م. ← آغاز جنگ مردم آمریکا با انگلستان
- ۱۱۶۲ ش. / ۱۷۸۳ م. ← پیروزی مردم آمریکا بر انگلستان و مستقل شدن آمریکا
- ۱۷۸۹ م. ← انتخاب جورج واشینگتن به عنوان نخستین رئیس جمهور آمریکا
- ۱۱۶۸ ش. / ۱۴ ژوئیه ۱۷۸۹ م. ← **حمله مردم فرانسه به زندان باستیل و آغاز انقلاب**
- ۱۷۸۹ تا ۱۸۰۷ م. ← حکومت سلطان سلیم عثمانی
- ۱۷۹۹ م. ← به قدرت رسیدن ناپلئون در فرانسه با اجرای یک کودتا
- قرن ۱۸ م. ← سلطه امپراتوری عثمانی بر بخش‌های وسیعی از شمال آفریقا و آسیای غربی تا اروپای شرقی
- رو به ضعف نهادن امپراتوری عثمانی و گورکانیان هند
- ورود دولت‌های فرانسه، هلند و انگلستان به هند
- ورشکستگی اقتصادی و ضعف سیاسی و نظامی فرانسه
- ۱۸۰۴ تا ۱۸۱۴ م. ← دوران حکومت ناپلئون
- ۱۸۳۷ تا ۱۸۵۷ م. ← دوران فرمانروایی بهادرشاه دوم، آخرین فرمانروای گورکانی
- ۱۲۳۶ ش. / ۱۸۵۷ م. ← تسخیر هند توسط بریتانیا و مقلب شدن ملکه انگلستان به امپراتریس هند و بریتانیا
- تا اواخر قرن ۱۸ م. ← عامل اصلی تولید، نیروی انسانی بود.
- اوایل قرن ۱۹ م. ← مقاومت تکومسه در برابر سربازان آمریکایی
- پایان سده ۱۹ م. ← تبدیل شدن آمریکا به رقیبی برای استعمارگران اروپایی

درس سوم: سیاست و حکومت در عصر قاجار (از آغاز تا پایان سلطنت ناصرالدین شاه)

دورنما: در این درس با شکل‌گیری حکومت قاجار و تعدادی از حاکمان قاجار (از ابتدا تا دوره ناصرالدین شاه) آشنا می‌شویم. سپس نظام سیاسی و اداری این حکومت بررسی می‌شود. در نهایت به بررسی روابط قاجارها با دولت‌های خارجی، از جمله انگلستان، روسیه و ... می‌پردازیم و سرنوشت ارتباط حکومت قاجار را با هر یک از این کشورها بررسی می‌کنیم. این رویدادها در آغاز قرن ۱۳ ق. / ۱۹ م. جای گرفتند و شروع شدند.

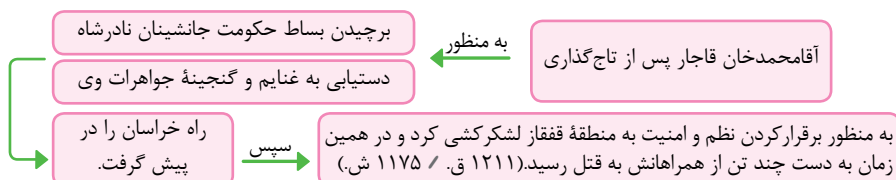
تحولات سیاسی

نگاره آقامحمدخان قاجار (۱۱۵۵ - ۱۲۱۱ ق.)

آقامحمدخان قاجار (حکومت: ۱۱۷۴ - ۱۱۷۵ ش.) آقامحمدخان پسر بزرگ محمدحسن خان قاجار بود که پس از کشته شدن پدرش، به عنوان گروگان در شیراز، پایتخت کریم خان زند به سر می‌برد و حتی مورد مشورت کریم خان قرار می‌گرفت. آقامحمدخان پس از مرگ کریم خان فرصت را غنیمت شمرد و از شیراز به استرآباد (گرگان) رفت و با متحد کردن افراد ایل قاجار، آماده روبرویی با زندیان شد. آقامحمدخان ابتدا نواحی شمالی و مرکزی ایران را تصرف کرد و تهران را پایتخت خود قرار داد، سپس با غلبه بر لطفعلی خان زند و سرکوب طغیان حاکم گرجستان، در سال ۱۲۱۰ ق. / ۱۱۷۴ ش. در تهران تاج‌گذاری کرد.

نکته ترکیبی: در درس (۲) خواندیم که فتحعلی خان قاجار، پدر بزرگ آقامحمدخان بود که در رکاب تهماسب دوم، شاهزاده صفوی که می‌خواست حکومتش را از افغان‌ها پس بگیرد، کشته شد.

آقامحمدخان برای ایجاد یکپارچگی سیاسی و بازگرداندن حاکمیت دولت مرکزی به سرتاسر قلمرو ایران بسیار کوشید، ولی به سبب بی‌رحمی و کینه‌توزی در برخورد با مخالفان و رقیبان که تا حدودی ریشه در زمان کودکی و نوجوانی او دارد، در تاریخ نام نکویی از او برده نمی‌شود.

(آزمون‌های آزمایشی فیلی سبز)

۱۳۷۵- کدام موارد، درباره محمدحسن خان اعتمادالسلطنه، از مورخان مشهور عصر قاجار، درست است؟

- (الف) نخستین مورخی است که واقعیت قتل امیرکبیر را بازتاب داده است.
- (ب) اگرچه مورخی درباری بوده، تاریخ‌نویسی سنتی را به شیوه علمی نقد کرد.
- (پ) در دوره ریاست او بر دارالترجمه همایونی، آثار زیادی به فارسی ترجمه شد.
- (ت) می‌کوشید آثار خود را از پرده پوشی‌ها و مداخلی‌های رایج مورخان رسمی دور سازد.

(۱) ب - پ (۲) ت - الف (۳) ت - الف (۴) الف - پ

۱۳۷۶- کدام گزینه درباره سبک تاریخ‌نگاری خاوری شیرازی و میرزا محمدجعفر خورموجی، از تاریخ‌نگاران عصر قاجار، درست است؟

(آزمون‌های آزمایشی فیلی سبز)

- (۱) هر دو از پیشگامان انتقاد به متکلف‌نویسی بوده و تاریخ‌نویسی سنتی را به شیوه علمی نقد کرده‌اند.
- (۲) خورموجی از منتقدان تملق‌گویی بود و خاوری شیرازی به حقیقت‌نویسی و مختصرنویسی علاقه نشان می‌داد.
- (۳) خاوری شیرازی، خورموجی را به سبب استفاده از شعر و الفاظ مصنوع ادبی در نگارش وقایع تاریخی نکوهش کرده است.
- (۴) خورموجی به ساختار کلی تاریخ‌نویسی سنتی پایبند بود، اما خاوری شیرازی به ارتقای روش تاریخ‌نگاری معاصر علاقه نشان می‌داد.

۱۳۷۷- کدام گزینه با ویژگی‌های تاریخ‌نگاران سنتی مغایرت دارد؟

- (۱) بیش از آن‌که مورخ حقیقت باشند، کاتب دربار بودند.
- (۲) آثار آن‌ها بیشتر بر تاریخ شاهان و جنگ‌های آنان تأکید دارد.
- (۳) هیچ‌گونه تحلیل و تفسیری از وقایع در آثارشان به چشم نمی‌خورد.
- (۴) آثار خود را غالباً با خصوصیات ادبی و سبکی سخت به نگارش درمی‌آوردند.

۱۳۷۸- کدام موارد درباره عوامل مؤثر بر گسترش روش تاریخ‌نگاری جدید، درست است؟

- (الف) تأسیس دانشگاه‌ها در کنار ترویج تاریخ به عنوان یک رشته علمی موجب ارتقای سبک این نوع از تاریخ‌نگاری شد.
- (ب) اجتناب از نثر مصنوع و تلاش برای ساده‌نویسی، یکی از عوامل مؤثر بر کیفیت بالاتر تاریخ‌نگاری جدید بود.
- (پ) ارتقای روش این نوع از تاریخ‌نگاری متأثر از نشریات تخصصی و استفاده از نتایج تحقیقات علوم دیگر نیز بوده است.
- (ت) گزینش مدارک معتبر در نگارش این تاریخ‌نگاری، به گسترش و توسعه آن کمک بسیاری کرده است.

(۱) الف - پ (۲) فقط الف (۳) ب - ت - پ (۴) الف - پ

درس دوم: ایران و جهان در آستانه دوره معاصر

۱۳۷۹- کدام مورد درباره رویدادهای پس از تسلط افغان‌ها بر اصفهان، درست است؟

- (۱) فتحعلی‌خان قاجار در چندین نبرد بر ارتش قدرتمند عثمانی پیروز شد و روس‌ها را از ایران بیرون راند.
- (۲) افغان‌ها با ایجاد حکومت مقتدر در ایران، آشوب‌های داخلی و خارجی را سرکوب کردند.
- (۳) شاه سلطان حسین برای بازپس‌گیری اصفهان از افغان‌ها، به سران ایل افشار و قاجار پناه برد.
- (۴) نادر افشار در نخستین گام، خراسان را تصرف کرد و فرماندهی سپاه تهماسب را بر عهده گرفت.

۱۳۸۰- کدام مورد درباره برنامه‌ها و اقدامات کریم‌خان، درست است؟

- (الف) همانند نادر به لشکرکشی و جنگ برای در اختیار گرفتن سایر مناطق ایران ادامه داد.
- (ب) شیراز و بندر بوشهر را به مراکز مهم تجارت داخلی و خارجی تبدیل کرد.
- (پ) برای اداره امور، بیشتر از دوستان و نزدیکانش به عنوان مشاور، استفاده کرد.
- (ت) در نقاشی و نگارگری با تطبیق هنر ایرانی با معیارهای هنری اروپا تحولی بزرگ به وجود آورد.

(۱) الف - پ (۲) ب - ت (۳) پ - ت (۴) الف - ت

۱۳۸۱- کدام گزینه درباره اقدامات نادرشاه درست است؟

- (۱) در چندین جنگ بر ارتش قدرتمند روسیه پیروز شد.
- (۲) برای رفع مشکلات سیاسی و مذهبی به‌ویژه اختلافات مذهبی با عثمانی بسیار تلاش کرد و به نتایج مطلوبی رسید.
- (۳) در دوره نادرشاه، عامل انسجام‌بخش مردم ایران، یعنی مذهب شیعه تضعیف شد.
- (۴) پس از کشته‌شدن تهماسب، فرماندهی سپاه را عهده‌دار شد و طی چندین جنگ افغان‌ها را شکست داد.

۱۳۸۲- کدام گزینه درباره اقدامات کریم‌خان زند درست و در ارتباط با دلایل شکست لطفعلی‌خان از آقامحمدخان قاجار نادرست است؟

- (۱) با ادامه‌ندادن لشکرکشی، موجبات آرامش و آبادانی قلمرو زند را فراهم کرد. - بی‌لیاقتی و اشتباهات نظامی
- (۲) توافق با فرانسه و انگلیس برای ایجاد مراکز تجاری در ایران - روی‌گردانی افرادی چون ابراهیم‌خان کلانتر از وی
- (۳) با ادامه‌ندادن لشکرکشی موجبات آرامش و آبادانی قلمرو زند را فراهم آورد. - روی‌گردانی افرادی چون حاج ابراهیم‌خان کلانتر از وی
- (۴) توافق با فرانسه و انگلیس برای ایجاد مراکز تجاری در ایران - بی‌لیاقتی و اشتباهات نظامی

(آزمون‌های آزمایشی فیلی سبز)

۱۳۸۳- کدام مورد، از شروط نادر افشار برای پذیرفتن سلطنت در شورای دشت مغان نبوده است؟

- (۱) پشتیبانی بزرگان کشور از نادر در جنگ با روس‌ها
- (۲) حمایت‌نکردن رؤسای طوایف از خاندان صفوی
- (۳) حل اختلاف مذهبی با دولت عثمانی
- (۴) موروثی‌شدن سلطنت در خاندان نادر

(آزمون‌های آزمایشی فیلی سبز)

- ۱۳۸۴- در رابطه با تقدم و تأخر زمانی وقایع عصر نادرشاه افشار (قبل و بعد تاج گذاری)، کدام گزینه درست است؟
- الف) خروج نیروهای نظامی روس از ایران
ب) آزادسازی سرزمین‌های اشغالی از چنگ عثمانی
پ) «ب» مقدم و «الف» مؤخر بر سایر وقایع رخ داده‌اند.
ت) «پ» مقدم بر «ب» و «ب» مؤخر از «الف» رخ داده است.
- ۱) «ب» مقدم و «الف» مؤخر بر سایر وقایع رخ داده‌اند.
۲) به ترتیب «ت»، «الف»، «پ» و «ب» رخ داده است.
۳) «پ» مقدم بر «ب» و «ب» مؤخر از «الف» رخ داده است.
۴) «الف» مؤخر از «پ» و «ب» مقدم بر «ت» است.

۱۳۸۵- با مرگ نادر رقابت بر سر گرفتن قدرت، بین چه کسانی آغاز شد؟

- الف) خاندان نادر و سران برخی ایل‌ها و طایفه‌ها
ب) افراد منتسب به خاندان صفوی
پ) عادل‌شاه پسر نادرشاه
ت) ابراهیم‌شاه نوه نادرشاه
- ۱) الف - ب
۲) ب - ت
۳) پ - ت
۴) الف - پ

۱۳۸۶- اوضاع سیاسی، اداری و اقتصادی ایران در عصر افشاریه و زندیه، تحت تأثیر کدام عوامل آشفته بود؟

- ۱) بی‌ثباتی سیاسی - حاکمیت عناصر ایلی - کوتاه‌بودن دوران سلسله‌های حاکم
۲) کوتاه‌بودن دوران استقرار سلسله‌های مذکور - عدم توجه پادشاه به وزارت و دیوان‌سالاری - اقتدارگرایی
۳) بی‌ثباتی سیاسی - استبداد مطلق شاه - غلبه تفکر نظامی‌گری
۴) کوتاه‌بودن دوران استقرار سلسله‌های مذکور - استبداد مطلق شاه - حاکمیت عناصر ایلی

۱۳۸۷- به کدام دلیل، نادرشاه در اداره کشور توفیقی نیافت؟

- ۱) کوتاه‌بودن دوران استقرار حکومت وی، رقابت و ستیز برای رسیدن به تاج و تخت
۲) اشتغال پیوسته او به جنگ، مالیات‌های اضافی برای تأمین هزینه‌های جنگ
۳) اشتباهات نظامی، روی گردانی ابراهیم‌خان کلانتر از وی
۴) عدم توفیق در مناسبات سیاسی و اقتصادی ایران با جهان خارج، جنگ‌ها و آشوب‌های داخلی

۱۳۸۸- مهم‌ترین مسائل خارجی ایران در دوره افشاریه و زندیه چه بود؟

- ۱) تبادل فرهنگی با کشورهای غربی
۲) روابط تجاری با شرق آسیا و اروپا
۳) برخوردهای سیاسی - نظامی با همسایگان غربی و شمالی
۴) استعمارشدن توسط کشورهای استعمارگر

۱۳۸۹- کدام گزینه از سیاست‌های خارجی نادرشاه افشار در برخورد با اروپایی‌ها نیست؟

- ۱) برای انگلیسی‌ها معافیت گمرکی در نظر گرفت.
۲) درصدد استفاده از دانش انگلیسی‌ها در زمینه نیروی دریایی برآمد.
۳) با نمایندگان برخی کشورهای اروپایی دیدار کرد.
۴) با آن‌ها معاهده‌ای امضا کرد که تا اواخر حکومت کریم‌خان دوام داشت.

۱۳۹۰- جمله زیر مربوط به چه دوره‌ای از تاریخ زندیه است؟

«در کم‌تر از ۱۵ سال هفت تن از خاندان زند به قدرت رسیدند.»

- ۱) پس از مرگ لطفعلی‌خان
۲) پس از مرگ کریم‌خان
۳) پس از تصرف بصره توسط زندیان
۴) پیش از قدرت‌گیری کریم‌خان

(آزمون‌های آزمایشی فیلی سبز)

۱۳۹۱- کدام گزینه درباره نظام اداری و سیاسی ایران در دوره افشاریه درست است؟

- ۱) با وجود حاکمیت عناصر ایلی، شیوه اداره ایالات، ولایات، شهرها و روستاها همانند دوره صفویه بود.
۲) نادرشاه پس از انتخاب مشهد به عنوان پایتخت، آن‌جا را به محل نگه‌داری خزاین و غنایم خود تبدیل نمود.
۳) اگرچه نادرشاه به وزارت و دیوان‌سالاری توجه داشت، اما در امور اداری و اقتصادی از نزدیکان خود مشورت می‌گرفت.
۴) علی‌رغم اتکای حکومت افشاریه بر اقتدارگرایی مطلق شاه و تمرکز بر امور نظامی، نهادهای اداری رونق خود را حفظ کردند.

۱۳۹۲- در کدام مورد مقایسه درستی میان روش حکومت‌داری نادرشاه افشار (۱) و کریم‌خان زند (۲) صورت گرفته است؟

- ۱) شیوه اداره ایالات و ولایات در (۱) همانند دوره صفویه و در (۲) همراه با اصلاحاتی بود.
۲) سازمان اداری و دیوانی ایران در هر دو دوره اعتبار و قوت سابق را نداشت.
۳) هر دو در زمینه اقتصادی و کشاورزی و روابط خارجی با همسایگان به توفیق چندانی دست نیافتند.
۴) در (۱) اشتغال پیوسته به جنگ و در (۲) غفلت از عوامل مؤثر بر پایداری حکومت دیده می‌شود.

۱۳۹۳- کدام مورد درباره زمان وقوع رویدادهای زیر، درست است؟

- الف) کشته‌شدن نادرشاه به دست سردارانش
ب) آشوب دوباره در ایران با مرگ کریم‌خان زند
پ) سقوط اصفهان و فروپاشی حکومت صفویان
- ۱) «الف» و «ب» پیش از «پ» روی داده است.
۲) «پ» قبل از «الف» و «ب» روی داده است.
۳) «ب» و «پ» قبل از «الف» روی داده است.
۴) «ب» متقدم‌ترین رویداد است.

۱۳۹۴- کدام موارد درباره برنامه‌ها و اقدامات نادرشاه افشار، درست است؟

- (الف) به دیوان‌سالاری و وزارت، توجهی نداشت.
 (ب) برای همیشه بقایای خاندان صفوی - که مدعی قدرت بودند - را حذف کرد.
 (پ) برای اولین بار در تاریخ ایران، درصدد تأسیس نیروی دریایی برآمد.
 (ت) عامل انسجام‌بخش جامعه ایران را تضعیف کرد.

- (۱) پ - ت
 (۲) ب - پ
 (۳) الف - ب
 (۴) الف - ت

(آزمون‌های آزمایشی فیلی سبز)

۱۳۹۵- در کدام گزینه، مقایسه درستی درباره اوضاع ایران در دو عصر افشاریه و زندیه صورت گرفته است؟

- (۱) کریم‌خان نیز همانند نادر، پس از غلبه بر رقبان داخلی و مدعیان حکومت، لشکرکشی برای تصرف سایر شهرها و مناطق ایران را آغاز نمود.
 (۲) مناسبات سیاسی ایران با جهان خارج که در دوران افشاریه کمرنگ شده بود، در سایه آرامش و ثباتی که کریم‌خان ایجاد کرد، دوباره رونق گرفت.
 (۳) هیئت‌های انگلیسی که در زمان نادر برای گرفتن امتیاز به ایران آمدند، سرانجام در دوره کریم‌خان موفق به تأسیس نیروی دریایی در خلیج فارس شدند.
 (۴) با وجود آشنفنگی‌های سیاسی و اجتماعی کشور پس از صفویان، هم در زمان افشاریه و هم در دوره زندیه، اقدامات چشمگیری در عرصه هنر و معماری انجام شد.

۱۳۹۶- کدام گزینه درباره وضعیت جهان در سده‌های ۱۷ تا ۱۹ میلادی درست نیست؟

- (۱) عثمانی و هند دوران ضعف خود را سپری می‌کردند.
 (۲) آمریکا که تا قرن ۱۸ تنها شامل چند ایالت بود، سرزمین‌های وسیعی را فتح کرد.
 (۳) انگلستان در قرن ۱۸ با ورشکستگی اقتصادی و ضعف سیاسی و نظامی روبه‌رو شد.
 (۴) اقدامات پتر کبیر روسیه را وارد رقابت استعماری کرد.

۱۳۹۷- کدام مورد درباره رویدادهای تاریخ جهان در فاصله سال‌های (۱۶۸۸ - ۱۷۲۵) میلادی درست است؟

- (۱) روسیه در مسیر رقابت‌های استعماری قرار گرفته بود.
 (۲) ناپلئون با اجرای یک کودتا به قدرت دست یافت.
 (۳) مردم آمریکا برای رسیدن به استقلال وارد جنگ طولانی با انگلستان شدند.
 (۴) برای اولین بار در انگلستان، میان مجلس و پادشاه، جنگ درگرفت و مجلس پیروز شد.

۱۳۹۸- کدام گزینه به عوامل اصلی ضعف و انحطاط گورکانیان هند اشاره دارد؟

- (۱) سوء مدیریت و ضعف شاهان - دسته‌بندی و توطئه‌های درباریان - اختلاف و دشمنی میان هندوها و مسلمانان
 (۲) سوء مدیریت و ضعف شاهان - فساد سران سپاه - تنوع اقوام، ادیان و مذاهب
 (۳) ورود استعمارگران به این سرزمین - دسته‌بندی و توطئه‌های درباریان - تنوع اقوام، ادیان و مذاهب
 (۴) ورود استعمارگران به این سرزمین - گسترده‌گی قلمرو - اختلاف و دشمنی میان هندوها و مسلمانان

۱۳۹۹- کدام گزینه به وضعیت هند در آستانه دوران معاصر، به درستی اشاره می‌کند؟

- (۱) حکومت گورکانیان که در قرن ۱۵م. تأسیس شد، بر سرتاسر هند حکومت می‌کرد.
 (۲) دولت‌های انگلستان، فرانسه و روسیه از طریق تأسیس شرکت‌هایی مانند کمپانی هند شرقی، اهداف استعماری خود را در این کشور در پی گرفتند.
 (۳) در پایان قرن هجدهم میلادی پس از سرکوب شورش سربازان هندی، دولت انگلستان رسماً هند را جزئی از قلمرو خویش اعلام کرد.
 (۴) انگلستان در تلاش برای حفظ سلطه خود بر هند به سرزمین‌های مجاور آن از جمله ایران دست‌اندازی کرد.

۱۴۰۰- سرنوشت انگلستان پس از انقلاب باشکوه، در کدام مورد درست بیان شده است؟

- (۱) ضعف انگلستان به دلایل اجتماعی، سیاسی و اقتصادی
 (۲) شکست رقیبانی چون اسپانیا و فرانسه
 (۳) تبدیل شدن به قدرت اول جهان
 (۴) انتصاب کرامول به نخست‌وزیری

۱۴۰۱- عوامل مؤثر در شعله‌ورساختن آتش خشم مردم فرانسه پیش از انقلاب چه بود؟

- (۱) غفلت لویی شانزدهم از احوال مردم و تجملات و ولخرجی‌های او و درباریان
 (۲) غفلت لویی شانزدهم از احوال مردم و اعدام متفکران و روشنفکران
 (۳) تجملات و ولخرجی‌های لویی شانزدهم و درباریان و اعدام متفکران و روشنفکران
 (۴) تجملات و ولخرجی‌های لویی شانزدهم و درباریان و کودتای ناپلئون بناپارت

۱۴۰۲- کدام مورد، درباره وضعیت طبقه متوسط جامعه فرانسه در آستانه انقلاب آن کشور در اواخر قرن ۱۸، درست است؟

- (۱) علاقه اصلی آن‌ها زمینداری بود و از پرداخت مالیات معاف بودند.
 (۲) به دلیل وجود آرامش و امنیت در کشور، از نظام سلطنت رضایت داشتند.
 (۳) به کارهایی چون وکالت و نویسندگی اشتغال داشتند و اغلب تحصیل کرده بودند.
 (۴) بیشتر اعضای این طبقه باسواد و تحصیل کرده و از معافیت مالیاتی برخوردار بودند.

۱۴۰۳- کدام مورد دربارهٔ تقدم و تأخر رویدادهای مربوط به امپراتوری مسلمان عثمانی، درست است؟
 الف) دولت‌های اروپایی به بهانهٔ دفاع از حقوق اقلیت‌ها در امور داخلی عثمانی دخالت می‌کردند.
 ب) بر بخش‌هایی از شمال آفریقا و آسیای غربی تا اروپای شرقی حکومت می‌کرد.
 پ) دولت‌های اروپایی تا پایان جنگ جهانی اول نتوانستند به طور کامل بر عثمانی پیروز شوند.
 ت) هم‌زمان با روی کار آمدن افشارها در اثر عوامل داخلی و خارجی دچار ضعف و زوال شدند.

۱) «الف» متقدم‌ترین رویداد است.
 ۲) «پ» قبل از «ب» و بعد از «الف» روی داده است.
 ۳) «ب» قبل از «پ» و بعد از «ت» روی داده است.
 ۴) «پ» متأخرترین رویداد نسبت به سایر رویدادها است.
 ۱۴۰۴- هر یک از موارد «حقوق بشر - قرارداد اجتماعی - مبارزه با خرافات»، مربوط به کدام یک از دایرةالمعارف نویسان فرانسه است؟

الف) ولتر (ب) مونتسکیو (پ) ژان ژاک روسو
 ۱) ب - پ - الف (۲) ب - الف - پ (۳) پ - ب - الف (۴) پ - الف - ب

۱۴۰۵- کدام موارد فعالیت استعمارگران در هندوستان را به درستی بیان می‌کنند؟
 الف) با تأسیس شرکت‌های بزرگ تجاری فعالیت استعماری خود را گسترش دادند.
 ب) انگلستان و اسپانیا نخستین استعمارگرانی بودند که به هند وارد شدند.
 پ) با دامن‌زدن به اختلافات دینی، بخش‌هایی از آن سرزمین را تصرف کردند.
 ت) سربازان هندی با شورش علیه انگلستان توانستند استعمارگران را بیرون کنند.

۱) الف - ب (۲) الف - پ (۳) ب - ت (۴) پ - ت

(فارج کشور ۹۹)

۱۴۰۶- کدام گزینه، از مهم‌ترین پیامدهای ظهور انقلاب صنعتی در کشورهای اروپایی است؟

۱) دخالت در امور کشورهای دیگر
 ۲) شتاب‌گرفتن و گسترش استعمار
 ۳) رقابت شدید استعمارگران برای تصرف سرزمین‌ها
 ۴) غارت ثروت سرزمین‌های ثروتمند تحت سلطه

۱۴۰۷- آمریکا در قرن ۱۸ م. به کدام دلیل در راه استقلال گام برداشت؟

۱) جلوگیری از کشتار وسیع ساکنان و صاحبان اصلی آمریکا
 ۲) تمایل اشراف آمریکایی به بیرون‌راندن فرانسویان
 ۳) تمایل اشراف انگلیسی به بیرون‌راندن بومیان آمریکا
 ۴) وضع قوانین سخت توسط دولت انگلیس

۱۴۰۸- چند مورد نادرست در عبارت زیر، دربارهٔ اصحاب دایرةالمعارف، وجود دارد؟

«این گروه از روشنفکران با طرح مباحث علمی و سیاسی، شروع به انتقاد از وضع موجود کردند. ولتر از اطاعت انسان از عقل مادی و مبارزه با خرافات سخن می‌گفت. مونتسکیو بر اهمیت انتخابات تأکید می‌کرد. روسو حکومت را حاصل قراردادی اجتماعی می‌دانست. اگرچه این نظریات تأثیری در دیدگاه مردم فرانسه نداشت.»

۱) یک (۲) دو (۳) سه (۴) چهار

۱۴۰۹- کدام گزینه دربارهٔ تقدم و تأخر زمانی وقوع رویدادهای زیر درست است؟

الف) انقلاب صنعتی (ب) جنگ جهانی اول (پ) انقلاب باشکوه
 ۱) «ب» پس از «پ» و پیش از «الف» اتفاق افتاده است.
 ۲) «الف» پس از «ب» و پیش از «پ» اتفاق افتاده است.
 ۳) «ب» پس از «الف» و پیش از «پ» اتفاق افتاده است.
 ۴) «الف» پس از «پ» و پیش از «ب» اتفاق افتاده است.

۱۴۱۰- در کدام گزینه رویدادهای نقاط مختلف جهان از لحاظ تقدم و تأخر به درستی مقایسه شده است؟

الف) مرگ کریم‌خان زند (ب) پیروزی کرامول بر چارلز یکم
 ت) تأسیس حکومت گورکانیان
 ۱) «الف» بر «ب» و «ت» بر «پ» مقدم است.
 ۲) «ب» بر «الف» و «ت» بر «پ» مقدم است.
 ۳) «الف» بر «ب» و «پ» بر «ت» مقدم است.
 ۴) «ب» بر «الف» و «پ» بر «ت» مقدم است.

۱۴۱۱- کدام مورد دربارهٔ زمان وقوع رویدادهای زیر، درست است؟

الف) حملهٔ مردم پاریس به زندان باستیل (ب) مرگ لطفعلی‌خان زند و پایان سلطهٔ زندیه
 پ) انتخاب جورج واشینگتن به عنوان نخستین رئیس‌جمهور آمریکا (ت) جنایات ناپلئون در مصر و آفریقا
 ۱) «الف» بر «ب» و «پ» بر «ت» مقدم است.
 ۲) «ت» قبل از «الف» و «پ» روی داده است.
 ۳) «ت» بر «الف» و «پ» بر «ب» مقدم است.
 ۴) «الف» و «ب» در یک دورهٔ زمانی روی داده است.

۱۴۱۲- در کدام گزینه ترتیب وقایع سرزمین آمریکا از لحاظ زمانی به درستی رعایت شده است؟

الف) پیشرفت‌های سیاسی، اقتصادی و صنعتی (ب) جنگ با انگلستان در نتیجهٔ وضع قوانین سخت توسط انگلیس و تحریکات فرانسویان
 پ) انتخاب جورج واشینگتن به عنوان نخستین رئیس‌جمهور آمریکا
 ۱) «الف» بعد از «ب» و قبل از «پ» روی داده است.
 ۲) «ب» قبل از «الف» و «پ» روی داده است.
 ۳) «پ» بعد از «الف» و «ب» روی داده است.
 ۴) «ب» قبل از «پ» و بعد از «الف» روی داده است.

۱۴۱۳- چه تعداد از عبارتهای زیر، درباره پیآمدهای انقلاب صنعتی در اروپا و جهان، درست است؟

- (الف) گسترش نظام برده‌داری و تجارت پرسود آن
 (ب) تغییر مناسبات انسانی، اقتصادی و اجتماعی
 (پ) به وجود آمدن فاصله طبقاتی و آلودگی‌های زیست‌محیطی
 (ت) گسترش بی‌رویه شهرها و رشد سریع جمعیت
- ۱) یک
 ۲) دو
 ۳) سه
 ۴) چهار

۱۴۱۴- کدام گزینه درباره رویدادهای قرن ۱۸ درست است؟

- (۱) دولت انگلیس رسماً هند را جزئی از قلمرو خویش اعلام کرد.
 (۲) حکومت گورکانیان تأسیس شد.
 (۳) مجلس برای اولین بار در انگلستان به وجود آمد.
 (۴) فرانسه با ورشکستگی اقتصادی و ضعف سیاسی - نظامی روبه‌رو شد.

۱۴۱۵- چه تعداد از موارد زیر از جمله اقدامات پتر کبیر برای ورود روسیه به مسابقه استعماری می‌باشد؟

- استخدام کارشناسان اروپایی
 - تحول در صنعت
 - ساخت کارخانه تسلیحاتی
 - تقویت ارتش
 - تأسیس مدارس جدید
 - ساخت راه‌آهن
- ۱) ۳
 ۲) ۴
 ۳) ۵
 ۴) ۶

۱۴۱۶- هم‌زمان با دوران حکومت پتر کبیر (۱۶۸۲ - ۱۷۲۵ م.) در دیگر نقاط جهان چه اتفاقاتی در حال رخ دادن بود؟

- (۱) به وجود آمدن مجلس (پارلمان) در انگلستان
 (۲) سقوط اصفهان و فروپاشی حکومت صفویان
 (۳) جورج واشینگتن به عنوان رئیس‌جمهور آمریکا انتخاب شد.
 (۴) ناپلئون با اجرای یک کودتا به قدرت دست یافت.

۱۴۱۷- کدام گزینه جزء فعالیت‌های دولت آمریکا پس از استقلال نیست؟

- (۱) با پیشروی به سوی غرب و کشتار وسیع سرخ‌پوستان، سرزمین‌های وسیعی را فتح کرد.
 (۲) با اشغال سرزمین پهناوری از مکزیک، ایالت‌های تگزاس و کالیفرنیا را به ایالات خود افزود.
 (۳) با بهره‌گیری از نیروی کار سرخ‌پوستان بومی، اقتصاد خود را توسعه داد.
 (۴) در پایان قرن ۱۹ به پیشرفت‌های وسیعی دست یافت.

۱۴۱۸- کدام گزینه بیانگر طبقه متوسط در جامعه فرانسه است؟

- (۱) بار اصلی مالیات بر دوش آنان بود و اغلب تحصیل کرده بودند.
 (۲) از پرداخت مالیات معاف بودند و طبقه ممتاز و لویی شانزدهم را عامل سیه‌روزی خود می‌دانستند.
 (۳) اغلب تحصیل کرده بودند و از این‌که طبقه ممتاز برایشان ارزش قائل نمی‌شد به شدت ناراضی بودند.
 (۴) جمعیت بسیار زیادی داشتند و بار اصلی مالیات بر دوش آنان بود.

(آزمون‌های آزمایشی فیلی سبز)

۱۴۱۹- کدام مورد درباره اوضاع ترکان عثمانی و مغولان کبیر (گورکانیان هند) در آستانه دوران معاصر درست است؟

- (۱) هر دو حکومت در نتیجه ورود و دخالت استعمارگران اروپایی رو به ضعف و انحطاط نهادند.
 (۲) روسیه، عثمانی را به خاک خود ضمیمه نمود و ملکه انگلستان، رسماً هند را جزئی از قلمرو خود اعلام کرد.
 (۳) امپراتوری عثمانی تا پایان جنگ جهانی اول به حیات خود ادامه داد، اما حکومت گورکانی با تأسیس کمپانی‌های هند شرقی سقوط کرد.
 (۴) فرانسه و اتریش به بهانه دفاع از حقوق اقلیت‌ها و هلند و پرتغال به بهانه رفع اختلافات قومی و مذهبی، به ترتیب در امور داخلی عثمانی و هند مداخله می‌کردند.

۱۴۲۰- کدام گزینه، زمان وقوع رویدادهای زیر را به درستی نشان می‌دهد؟

(الف) مرگ لطفعلی خان زند	(ب) انقراض حکومت صفویه	(پ) مرگ کریم خان زند	(ت) کشته شدن نادر افشار
پ ۱۲۶۴ ۳	الف ۱۶۶۶ ۳	پ ۱۱۷۴ ۳	الف ۱۱۶۲ ۳
ت ۱۱۲۶ ۳	ت ۱۱۲۶ ۳	ت ۱۱۶۲ ۳	ت ۱۱۶۲ ۳
ب ۱۱۲۶ ۳	ب ۱۱۲۶ ۳	ب ۱۱۶۲ ۳	ب ۱۱۶۲ ۳

۱۴۲۱- کدام رویداد تاریخی در بازه زمانی ۱۲۰۰-۱۲۳۷ رخ داده است؟

- (۱) هند جزئی از انگلستان اعلام شد.
 (۲) مردم آمریکا بر انگلستان پیروز شدند و استقلال آمریکا رقم خورد.
 (۳) انقلاب فرانسه آغاز شد.
 (۴) مردم پاریس به زندان باستیل حمله کردند.

۱۴۲۲- کدام موارد درباره نظام اداری افشاریه و زندیه درست است؟

- (الف) اداره ایالات بزرگ بر عهده خان (فرمانداران بزرگ) بود.
 (ب) نظارت بر کار بازرش‌های اداری بر عهده بیگلربیگی‌ها بود.
 (پ) خراسان و فارس از جمله مناطقی بودند که فرمانداران کوچک قدرتی در آن‌جا نداشتند.
 (ت) نظام اداری این دوران، در امتداد نظام اداری صفویان بود.

- ۱) فقط الف
 ۲) ب - پ - الف
 ۳) پ - ت

۱۴۲۳- کدام شکل، توصیف درستی از نظام مالیاتی دوره افشاریه و زندیه، براساس عبارت‌های زیر است؟

الف) مقدار مالیات اختصاص داده شده به قشون

ب) تأمین خواروبار سربازان

پ) از انواع مالیات‌های آن دوره

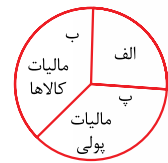
(۴)

(۳)

(۲)

(۱)

۱۴۲۴- چند مورد از موارد زیر، در ارتباط با نهضت بازگشت ادبی در دوره زندیه درست است؟

الف) با شروع این نهضت که مهم‌ترین تحول ادبی زندیه به شمار می‌رود، انجمن‌های ادبی بسیاری شکل گرفتند.

ب) کانون بیشتر این فعالیت‌ها در اصفهان بود.

پ) فعالیت آن به دوره زندیه محدود نشد.

ت) شاعران این نهضت، قصیده را به سبک شاعران خراسان می‌سرودند.

ث) اعتراضی به سبک هندی بود.

(۴) دو

(۳) سه

(۲) پنج

(۱) چهار

درس سوم: سیاست و حکومت در عصر قاجار (از آغاز تا پایان سلطنت ناصرالدین شاه)

۱۴۲۵- هدف آقامحمدخان قاجار از لشکرکشی به منطقه قفقاز کدام مورد بود؟

(۱) برقرار کردن نظم و امنیت

(۲) دستیابی به غنایم و گنجینه جواهرات نادر

(۳) برچیدن بساط حکومت جانشینان نادر

(۴) تقویت حاکمیت دولت مرکزی

۱۴۲۶- اولین اقدام آقامحمدخان قاجار پس از تاج‌گذاری چه بود؟

(۱) لشکرکشی به قفقاز

(۲) تصرف مناطق شمالی و مرکزی ایران

(۳) سرکوب طغیان حاکم گرجستان

(۴) لشکرکشی به خراسان

۱۴۲۷- کدام مورد درباره تحولات سیاسی در دوران آقامحمدخان قاجار، درست است؟

(۱) از شیراز به تهران رفت و با متحد کردن افراد ایل قاجار، به مصاف زندیان رفت.

(۲) بر لطفعلی‌خان زند غلبه کرد و طغیان حاکم گرجستان را سرکوب کرد.

(۳) بعد از تصرف جواهرات نادر، به قصد برقرار کردن نظم و امنیت راهی گرجستان شد.

(۴) پس از تاج‌گذاری در تهران، بر نواحی شمالی و مرکزی ایران مسلط شد.

۱۴۲۸- کدام‌یک باعث شد تا اصلاحات عهد ناصرالدین‌شاه منجر به تغییر اساسی نشود؟

(۱) ترویج افکار مشروطه‌طلبی و جمهوری‌خواهی

(۲) دسیسه مخالفان داخلی و خارجی

(۳) تشکیلات سیاسی و اداری ناکارآمد کشور

(۴) وحشت شاه از نتایج سیاسی نوگرایی

۱۴۲۹- حکومت قاجار برای کاستن از نفوذ و دخالت‌های روزافزون روسیه و انگلستان در امور ایران، چه تلاش‌هایی انجام داد؟

(۱) واگذاری امتیاز کاوش‌های باستان‌شناختی به فرانسوی‌ها

(۲) برقراری ارتباط با کشورهایمانند آمریکا، اتریش، ایتالیا و بلژیک

(۳) گسترش قراردادهای بازرگانی و همکاری‌های فرهنگی با عثمانی‌ها

(۴) انعقاد قراردادهای صلح ارزنة‌الروم اول و دوم با عثمانی برای حل اختلافات مرزی

۱۴۳۰- به ترتیب، هدف ناپلئون بناپارت و فتحعلی‌شاه قاجار از انعقاد عهدنامه «فین‌کشتاین» میان دو کشور ایران و فرانسه چه بود؟

(۱) دستیابی به هند از طریق ایران - سرکوب شورش‌های داخلی به کمک ارتش فرانسه

(۲) اخذ امتیازات سیاسی و نظامی از ایران - استفاده از توان نظامی فرانسه در برابر انگلستان

(۳) مقابله غیرمستقیم با انگلستان از طریق هجوم به مستعمراتش - اتحاد با فرانسه در جنگ با روسیه

(۴) تسلط بر جزایر خلیج فارس - کاستن از نفوذ و دخالت‌های روزافزون روسیه و انگلیس در امور داخلی ایران

۱۴۳۱- کدام مورد از مفاد عهدنامه «گلستان» بوده است؟

(۱) واگذاری سرزمین‌های ایرانی شرق دریای خزر به روسیه

(۲) محروم شدن ایران از داشتن کشتی جنگی در دریای کاسپی

(۳) پرداخت مبلغ پنج میلیون تومان غرامت از سوی ایران به روسیه

(۴) اعطای حق مصونیت قضایی (کاپیتولاسیون) به اتباع روسیه در ایران

(آزمون‌های آزمایشی فیلی سبز)

۱۳۶۶- گزینه ۱ خاطرات حاوی اطلاعات ارزشمندی دربارهٔ اوضاع سیاسی،

اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و شرح حال رجال آن دوره است.

۱۳۶۷- گزینه ۱ عده‌ای از تاریخ‌نگاران سنتی بیشتر به ثبت وقایع شاهان و

امور آن‌ها همت داشتند. آن‌ها آثار خود را غالباً با ویژگی‌های ادبی تألیف می‌کردند و بیش از آن‌که مورخ حقیقت باشند، کاتب دربار بودند. سبک نگارش نیز در بسیاری از موارد سخت است و تحلیل و تفسیر در آن کم‌تر به چشم می‌خورد.

۱۳۶۸- گزینه ۳ نوشته‌های تاریخی بخش قابل توجهی از نخستین آثار

ترجمه‌شده از زبان‌های اروپایی به زبان فارسی را تشکیل می‌دادند و ترجمهٔ آن‌ها تأثیر بسزایی در آشنایی نویسندگان و مورخان ایرانی با بینش و روش مورخان اروپایی داشت.

۱۳۶۹- گزینه ۴ در عصر قاجار، سفرنامه‌نویسی گسترش فراوانی یافت و

تعداد قابل ملاحظه‌ای از شخصیت‌های این عصر، از ناصرالدین‌شاه و مظفرالدین‌شاه گرفته تا مقامات و سفرا و بازرگانان و جهانگردان خارجی (طیف وسیعی از اقشار گوناگون) اقدام به نگارش خاطرات خود کردند که حاوی اطلاعات ارزشمندی دربارهٔ موضوعات متنوع و گوناگون شد.

بررسی گزینه‌های نادرست: ۱ منظور از سند تاریخی، اوراق یا برگ‌نوشته‌هایی

است که ارزش اداری و روزمره ندارند، اما به دلیل اهمیت محتوایی‌شان، در پژوهش‌های تاریخی به آن‌ها استناد می‌شود و قابلیت نگهداری دائمی دارند.

۲ توضیح داده‌شده مربوط به روزنامهٔ حبل‌المتین است.

۳ منابع معاصر تاریخ ایران فقط به آثاری که نویسندگان ایرانی نوشته‌اند محدود

نمی‌شود و چنانچه افراد غیرایرانی که در دورهٔ قاجار در ایران به سر برده‌اند، دربارهٔ تاریخ ایران کتاب‌هایی نوشته باشند، به عنوان منابع **کتب تاریخی** (نه ادبی) ایران دسته‌بندی می‌شوند.

۱۳۷۰- گزینه ۲ بخش قابل توجهی از نخستین آثار ترجمه‌شده از زبان‌های

اروپایی به زبان فارسی را نوشته‌های تاریخی تشکیل می‌دادند و ترجمهٔ آن‌ها تأثیر بسزایی در آشنایی نویسندگان و مورخان ایرانی با بینش و روش مورخان اروپایی داشت.

۱۳۷۱- گزینه ۱ در عصر قاجار برخی از تاریخ‌نگاران سنتی، در عین پایبندی

به **ساختار کلی تاریخ‌نویسی سنتی**، بعضی از ویژگی‌های این نوع از تاریخ‌نگاری را نقد کردند.

۱۳۷۲- گزینه ۲ چند سال پس از آغاز انتشار کاغذ اخبار توسط میرزا صالح

شیرازی، امیرکبیر با هدف رشد آگاهی‌های سیاسی و اجتماعی مردم و توسعهٔ فکری و فرهنگی جامعه، روزنامهٔ «وقایع اتفاقیه» را منتشر کرد که بعداً به روزنامهٔ «دولت علیّهٔ ایران» تغییر نام داد.

۱۳۷۳- گزینه ۳ **بررسی گزینه‌های نادرست:**

۱ در دورهٔ قاجار کتاب‌های متعددی با هر دو رویکرد موجود است.

۲ محتوای خاطرات به ندرت در سایر منابع یافت می‌شود.

۴ سفرنامه‌ها از جهت مطالعهٔ تاریخ نظامی اهمیت ندارند.

۱۳۷۴- گزینه ۴ اسناد تاریخی، اوراق یا برگ‌نوشته‌هایی هستند که ارزش

اداری و روزمره ندارند، اما به دلیل اهمیت محتوایی‌شان، در پژوهش‌های تاریخی به آن‌ها استناد می‌شود و قابلیت نگهداری دائمی دارند.

۱۳۷۵- گزینه ۲ در دورهٔ ریاست محمدحسن‌خان اعتمادالسلطنه بر دارالترجمهٔ

همایونی، آثار فراوانی به فارسی ترجمه شد (درستی عبارت «پ»). او اگرچه تاریخ‌نویسی درباری بود، گام‌های بلندی در حوزهٔ تاریخ‌نویسی عصر قاجار برداشت و سعی کرد آثار خود را تا حدودی از پرده‌پوشی‌ها و مداخلی‌های رایج مورخان رسمی

دور سازد (درستی عبارت «ت»). وی در یکی از آثارش به نام «صدراالتواریخ» امیرکبیر را ستایش می‌کند.

بررسی عبارت‌های نادرست:

الف) میرزا محمدجعفر خورموجی، از مورخان عصر ناصری و مؤلف کتاب «حقایق‌الخبار ناصری» که از منتقدان تملق‌گویی بوده، نخستین کسی است که واقعیت قتل امیرکبیر را بازتاب داده است.

ب) میرزا فتحعلی‌خان آخوندزاده، یکی از متفکران دورهٔ قاجار، با این‌که مورخ نبود، تاریخ‌نویسی سنتی را به شیوهٔ علمی نقد کرد.

۱۳۷۶- گزینه ۲ یکی از پیشگامان انتقاد به تملق و متکلف‌نویسی، خاوری شیرازی،

مورخ مشهور زمان فتحعلی‌شاه و نویسندهٔ «تاریخ ذوالقرنین» است. او به حقیقت‌نویسی و مختصرنویسی علاقه نشان داد و تملق‌گویی را نکوهش کرد. میرزا محمدجعفر خورموجی، از مورخان عصر ناصری و مؤلف کتاب «حقایق‌الخبار ناصری» که از منتقدان تملق‌گویی بوده، نخستین کسی است که واقعیت قتل امیرکبیر را بازتاب داده است.

بررسی گزینه‌های نادرست:

۱ میرزا فتحعلی‌خان آخوندزاده، تاریخ‌نگاری سنتی را به شیوهٔ علمی نقد کرده است.

۳ میرزا فتحعلی‌خان آخوندزاده، رضاقلی‌خان هدایت را به سبب استفاده از شعر در بیان رویدادها و به کار بردن الفاظ مصنوع ادبی مورد انتقاد قرار داده است.

۴ خاوری شیرازی، مورخ عصر فتحعلی‌شاه بوده است، اما ایجاد مراکز تحقیقاتی و نشریات تخصصی در حوزهٔ مطالعات تاریخی و نیز تألیف، ترجمه و نشر کتاب‌ها (که تأثیر بسزایی در گسترش و ارتقای روش تاریخ‌نگاری معاصر در ایران داشته)، از زمان ناصرالدین‌شاه آغاز شد.

۱۳۷۷- گزینه ۳ تاریخ‌نگاران سنتی، بیشتر به ثبت وقایع شاهان و امور آن‌ها

همت داشتند (درستی **۲**). آن‌ها آثار خود را غالباً با خصوصیات ادبی تألیف می‌کردند (درستی **۴**) و در این میان، گاه با زبان تملق و مدح شاهان، سخن گفته و بیش از آن‌که مورخ حقیقت باشند، کاتب دربار بودند (درستی **۱**). سبک نگارش آن‌ها در بسیاری موارد، سخت است (درستی **۴**) و تحلیل و تفسیر، کم‌تر در این آثار به چشم می‌خورد، نه این‌که اساساً حاوی هیچ‌گونه تحلیل و تفسیری نباشند (نادرستی **۳**).

۱۳۷۸- گزینه ۲ **بررسی عبارت‌های نادرست:**

ب) و **ت)** این موارد از نظر محتوایی درست هستند، اما اصول و شیوهٔ کار تاریخ‌نویسان

در سبک تاریخ‌نویسی جدید به شمار می‌روند، نه از جمله عوامل مؤثر بر ارتقای این روش.

پ) استفاده از نتایج تحقیقات علوم دیگر، یکی از روش‌ها و شیوهٔ کار پژوهشگران و تاریخ‌نویسان در تاریخ‌نگاری جدید است.

۱۳۷۹- گزینه ۴ **بررسی گزینه‌های نادرست:**

۱ از جمله اقدامات نادر افشار است.

۲ افغان‌ها، نتوانستند حاکمیت مقتدری در ایران تشکیل دهند.

۳ یکی از پسران شاه سلطان حسین صفوی به نام تهماسب برای بازگرداندن حکومت صفویان به سراغ سران ایل افشار و قاجار رفت.

۱۳۸۰- گزینه ۲ **بررسی عبارت‌های نادرست:**

الف) کریم‌خان برخلاف نادر از ادامهٔ لشکرکشی و جنگ برای در اختیار گرفتن سایر مناطق ایران دست کشید.

پ) مربوط به نادرشاه افشار است و نه کریم‌خان زند.

۱۳۸۱- گزینه ۳ **بررسی گزینه‌های نادرست:**

۱ ارتش روسیه با مشاهدهٔ توان نظامی نادر، پیش از برخورد نظامی، نیروهای خود را از ایران بیرون برد.

۲ به دلیل کارشکنی عثمانی‌ها و گرفتاری‌های داخلی و خارجی، این تلاش‌ها به نتیجهٔ مطلوبی نرسید.

۴ پس از کشته‌شدن فتحعلی‌خان قاجار، نادر فرماندهی سپاه تهماسب را عهده‌دار شد و طی چندین جنگ، افغان‌ها را شکست داد.

۱۳۸۲- گزینه ۱) بررسی گزینه‌ها:

- ۱) درست - لطفعلی‌خان از لیاقت و شجاعت کافی برخوردار بود.
  - ۲) کریم‌خان با هیئت‌ارسالی از فرانسه و انگلیس به توافق نرسید. - درست
  - ۳) درست - درست
  - ۴) کریم‌خان با هیئت‌ارسالی از فرانسه و انگلیس به توافق نرسید. - لطفعلی‌خان از لیاقت و شجاعت کافی برخوردار بود.
- ۱۳۸۳- گزینه ۱) مهم‌ترین شروط نادر افشار برای پذیرفتن سلطنت عبارت بودند از:

- ۱- موروثی شدن سلطنت در خاندان او ۲- حمایت‌نکردن بزرگان و رؤسای طوایف از خاندان صفوی ۳- حل اختلافات مذهبی با دولت عثمانی.
- ۱۳۸۴- گزینه ۳) ترتیب وقایع ذکرشده به شرح زیر است:

«ت» ← «پ» ← «الف» ← «ب»

پس از کشته‌شدن فتحعلی‌خان قاجار، نادر که جنگاوری شجاع و متهور بود، ابتکار عمل را به دست گرفت و فرماندهی سپاه تهماسب را عهده‌دار شد. او طی چندین جنگ، افغان‌ها را شکست داد (عبارت «ت»).

سپاه تحت فرمان نادر در چندین جنگ بر ارتش قدرتمند عثمانی پیروز شد و سرزمین‌های اشغال‌شده ایران را آزاد کرد (عبارت «پ»).

روس‌ها با مشاهده توان نظامی نادر و جنگجویانش، پیش از برخورد نظامی، نیروهای خود را از ایران بیرون بردند (عبارت «الف»).

نادرشاه افشار سرانجام هنگامی که مشغول سرکوب شورشی در خراسان بود، با توطئه نزدیکان و سردارانش کشته شد (عبارت «ب»).

۱۳۸۵- گزینه ۱) با مرگ نادر (۱۱۲۶ ش.)، دورانی از رقابت و جنگ برای به دست گرفتن قدرت آغاز شد. افرادی از خاندان نادر و سرداران و سران برخی ایل‌ها و طایفه‌ها با یکدیگر به ستیز برخاستند (درستی «الف»).

افرادی با ادعای انتساب به خاندان صفوی خواهان رسیدن به حکومت بودند (درستی «ب»).

بررسی عبارت‌های نادرست:

- پ) دو تن از برادرزادگان نادر (عادل‌شاه و ابراهیم‌شاه) یکی پس از دیگری به قدرت رسیدند.
- ت) نوه نادر (شاهرخ) مدتی قدرت را (فقط در مشهد) به دست گرفت.

۱۳۸۶- گزینه ۱) در دوره تسلط افغان‌ها، افشاریه و زندیه به طور کلی ایران شاهد ۱- بی‌ثباتی سیاسی، ۲- کوتاه‌بودن دوران سلسله‌های حاکم، ۳- حاکمیت عناصر ایلی، ۴- برخوردهای سیاسی با همسایگان غربی و شمالی و ۵- آشفتگی‌های اجتماعی و اقتصادی بود.

بررسی گزینه‌های نادرست: عدم توجه پادشاه به وزارت و دیوان‌سالاری و اقتدارگرایی در ۲، استبداد مطلق شاه در ۳ و ۴ از ویژگی‌های حکومت نادر افشار می‌باشد.

۱۳۸۷- گزینه ۲) از جمله علل و عوامل ناکامی نادرشاه می‌توان به اشتغال پیوسته او به جنگ، مالیات‌های اضافی که از مردم برای تأمین هزینه‌های جنگ گرفته می‌شد و مهم‌تر از آن بدگمانی وی به نزدیکان و بزرگان کشور و برخورد خشن با آنان اشاره کرد.

۱۳۸۸- گزینه ۳) مهم‌ترین مسائل خارجی ایران در دوره افشاریه و زندیه، برخوردهای سیاسی - نظامی با همسایگان غربی (عثمانی) و شمالی (روسیه) بود.

۱۳۸۹- گزینه ۴) معاهده‌ای که در ۴ به آن اشاره شده است با عثمانی منعقد شد نه انگلیس.

۱۳۹۰- گزینه ۲) پس از مرگ کریم‌خان جانشینان او که برای رسیدن به تاج و تخت با هم رقابت می‌کردند و می‌جنگیدند، صفحه خونین دیگری از تاریخ ایران را رقم زدند، به گونه‌ای که در کم‌تر از ۱۵ سال، هفت تن از خاندان زند به حکومت رسیدند.

۱۳۹۱- گزینه ۱) شیوه اداره ایالات، ولایات، شهرها و روستاها در عصر افشاریه و زندیه همانند دوره صفویه بود و صاحب‌منصبانی با همان عناوین سابق، این مراکز را اداره می‌کردند.

بررسی گزینه‌های نادرست: بی‌توجهی نادر به نظام اداری تا جایی بود که او شهری را به عنوان پایتخت خود انتخاب نکرد. البته از مشهد و کلات به عنوان پایتخت او یاد شده است، ولی این مراکز بیشتر محل گردآوری خزاین و غنایم نادر بوده‌اند.

۳) نادرشاه به وزارت و دیوان‌سالاری توجهی نداشت.

۴) حکومت نادرشاه بر اقتدارگرایی مطلق شاه و تمرکز بر امور نظامی و ارتش متکی بود و نهادهای اداری در عصر حکومت او رونق چندانی نداشتند.

۱۳۹۲- گزینه ۲) بررسی گزینه‌های نادرست: شیوه اداره ایالات، ولایات، شهرها و روستاها در عصر افشاریه و زندیه همانند دوره صفویه بود و صاحب‌منصبانی با همان عناوین سابق این مراکز را اداره می‌کردند.

۳) در دوره نادرشاه، ضعف و رکود شدیدی در بخش کشاورزی و تجارت به وجود آمد، اما در دوره کریم‌خان اقداماتی برای بهبود کشاورزی و بازرگانی صورت گرفت.

۴) هر دو عبارت مربوط به نادرشاه افشار است.

۱۳۹۳- گزینه ۲) الف) نادرشاه افشار در ۱۱۲۶ ش. با توطئه نزدیکان و سردارانش کشته شد.

ب) با مرگ کریم‌خان زند (۱۱۵۷ ش.) دوباره آشوب ایران را فراگرفت.

پ) در ۱۱۰۲ ش. اصفهان سقوط کرد و حکومت صفویان فروپاشید.

بررسی عبارت‌های نادرست:

ب) بعد از مرگ نادرشاه هم‌چنان افرادی از خاندان صفوی مدعی قدرت بودند.

پ) نادر اولین پادشاهی نبود که درصد تأسیس نیروی دریایی در ایران برآمد.

۱۳۹۵- گزینه ۴) به علت آشفتگی سیاسی و اجتماعی کشور پس از صفویان، امکان رشد و ترقی هنر و معماری دور از انتظار بود. با این حال، در زمان حکومت نادرشاه و استقرار کریم‌خان زند در شیراز، اقدامات قابل توجهی در عرصه هنر و معماری صورت گرفت. ورود هنرمندان و صنعتگران هندی پس از فتوحات نادر در هند، موجب تلفیق هنر ایرانی و هندی شد. مدارا و احترام کریم‌خان نسبت به هنرمندان و علما نیز موجب رونق هنر و معماری در زمان او شد.

بررسی گزینه‌های نادرست: ۱) کریم‌خان برخلاف نادر، از ادامه لشکرکشی و جنگ برای در اختیار گرفتن سایر مناطق ایران دست کشید و همین امر، موجبات آرامش، رونق و آبادانی قلمرو او به‌ویژه شیراز، پایتخت زندیان را فراهم آورد.

۲) در دوره زندیه نیز همانند دوره افشاریه، مناسبات سیاسی، اقتصادی و فرهنگی ایران با جهان خارج رونق چندانی نداشت.

۳) نادر برای انگلیسی‌ها معافیت‌های گمرکی در نظر گرفت و درصد درآمد از دانش آنان در زمینه تأسیس نیروهای دریایی در دریای مازندران و خلیج فارس استفاده کند. در دوران کریم‌خان زند، هیئت‌هایی از فرانسه و انگلستان برای گرفتن امتیاز و ایجاد مراکز تجاری به ایران آمدند، اما چون با او به توافق نرسیدند، گشایشی در این روابط صورت نگرفت.

۱۳۹۶- گزینه ۳) فرانسه در قرن ۱۸ به سبب شکست نظامی از انگلستان و صرف منابع مالی برای عقب‌نماندن از مسابقه استعماری، با ورشکستگی اقتصادی و ضعف سیاسی و نظامی روبه‌رو شد.

۱۳۹۷-گزینه ۱ روسیه تا پیش از به قدرت رسیدن پتر کبیر (یعنی تا سال‌های ۱۶۸۲ - ۱۷۲۵ م.) در رقابت استعماری اروپاییان جایگاهی نداشت، اما سیاست‌های پتر کبیر در این سال‌ها، روسیه را در مسیر توسعه‌طلبی سیاسی و نظامی قرار داد.

بررسی گزینه‌های نادرست:

۲ ناپلئون در ۱۷۹۹ م. با اجرای یک کودتا به قدرت دست یافت.

۳ مردم آمریکا در ۱۷۷۵ م. برای رسیدن به استقلال وارد جنگ طولانی با انگلستان شدند.

۴ در ۱۶۴۶ م. میان مجلس به رهبری کرامول و چارلز یکم، پادشاه انگلستان جنگ در گرفت و به پیروزی مجلس انجامید.

۱۳۹۸-گزینه ۱ اختلاف و دشمنی میان هندوها و مسلمانان، سوء مدیریت و ضعف شاهان، دسته‌بندی و توطئه‌های درباریان و ورود استعمارگران به این سرزمین از عوامل اصلی ضعف و انحطاط گورکانیان هند بود.

۱۳۹۹-گزینه ۴ **بررسی گزینه‌های نادرست:** ۱ حکومت گورکانیان هند در قرن ۱۶ م. تشکیل شد و بر بخش بزرگی از هندوستان حکومت می‌کرد.

۲ در قرن هجدهم میلادی، دولت انگلستان، فرانسه و هلند وارد هندوستان شدند و با تأسیس شرکت‌های بزرگ تجاری تحت عنوان کمپانی هند شرقی، فعالیت استعماری خود را گسترش دادند.

۳ در سال ۱۲۳۶ ش. / ۱۸۵۷ م. (یعنی میانه قرن نوزدهم)، دولت انگلستان رسماً هند را جزئی از قلمرو خویش اعلام کرد.

۱۴۰۰-گزینه ۲ انگلستان پس از انقلاب باشکوه، رقبای بزرگی همچون اسپانیا و فرانسه را شکست داد و مستعمرات خود را در گوشه و کنار جهان گسترش داد. این کشور به‌ویژه در دوران حکومت طولانی ملکه ویکتوریا (نه بلافاصله پس از انقلاب باشکوه) به قدرت اول جهان تبدیل شد و به بخش‌های بزرگی از آفریقا، آسیا، اقیانوسیه و آمریکای شمالی دست یافت.

۱۴۰۱-گزینه ۱ غفلت لویی شانزدهم از احوال مردم از یک سو و تجملات و ولخرجی‌های او و درباریان از سوی دیگر، آتش خشم مردم را شعله‌ور ساخت.

۱۴۰۲-گزینه ۳ طبقه متوسط جامعه فرانسه در آستانه انقلاب فرانسه، اغلب تحصیل کرده بودند و مشاغلی همچون وکالت، نویسندگی، طبابت، روزنامه‌نگاری و تجارت داشتند. آن‌ها از این که طبقه ممتاز برایشان امتیازی قائل نبود، به شدت ناراضی بودند.

۱۴۰۳-گزینه ۴ امپراتوری مسلمان عثمانی در قرن ۱۸ م. بر بخش‌های وسیعی از شمال آفریقا و آسیای غربی تا اروپای شرقی حکومت می‌کرد (عبارت «ب»). عثمانی‌ها هم‌زمان با روی کار آمدن افشارها بر اثر مجموعه عوامل مختلف داخلی و همچنین نفوذ و مداخله قدرت‌های استعماری، دچار ضعف و انحطاط شدند (عبارت «ت»).

کشورهای اروپایی به بهانه دفاع از حقوق اقلیت‌ها در امور داخلی عثمانی مداخله می‌کردند (عبارت «الف»).

عثمانی تا پایان جنگ جهانی اول به حیات خود ادامه داد (عبارت «پ»).

۱۴۰۴-گزینه ۱ ولتر از اطاعت انسان از عقل و مبارزه با خرافات سخن می‌گفت. مونتسکیو از تفکیک قوای سیاسی و حقوق بشر دفاع می‌کرد. روسو بر اهمیت انتخابات تأکید می‌کرد و تشکیل حکومت را حاصل یک قرارداد اجتماعی می‌دانست.

بررسی عبارت‌های نادرست:

ب پرتغالی‌ها و اسپانیایی‌ها اولین استعمارگران بودند.

ت شورش سربازان هندی سرکوب شد.

۱۴۰۶-گزینه ۲ ظهور انقلاب صنعتی تحولات مهمی در پی داشت که شتاب‌گرفتن و گسترش استعمار از جمله آن‌ها بود.

۱۴۰۷-گزینه ۴ در نتیجه وضع قوانین سخت دولت انگلیس و تمایل اشراف آمریکایی به بیرون‌راندن رقیب و تحریکات فرانسویان، مردم این سرزمین برای رسیدن به استقلال وارد جنگ طولانی با انگلستان شدند.

۱۴۰۸-گزینه ۳ **بررسی عبارت‌های نادرست:**

این گروه از روشنفکران با طرح مباحث علمی و ادبی شروع به انتقاد از وضع موجود کردند.

روسو بر اهمیت انتخابات تأکید می‌کرد و حکومت را حاصل قراردادی اجتماعی می‌دانست. این‌گونه نظریات، دیدگاه مردم فرانسه را تغییر داد.

۱۴۰۹-گزینه ۴ انقلاب صنعتی مربوط به قرن ۱۸ - جنگ جهانی اول ۱۹۱۴ - ۱۹۱۸ م. و انقلاب باشکوه ۱۶۸۸ م. اتفاق افتاده است.

۱۴۱۰-گزینه ۱ **بررسی زمان وقوع رویدادها:**

الف) ۱۷۷۹ م. ب) ۱۷۸۹ م. پ) ۱۶۴۶ م. ت) قرن ۱۶ م.

۱۴۱۱-گزینه ۴ **بررسی عبارت‌ها:**

الف) در ۱۷۸۹ م. مردم بینوا و خشمگین پاریس به زندان باستیل حمله کردند.

ب) در ۱۷۸۹ م. جورج واشینگتن به عنوان نخستین رئیس‌جمهور آمریکا انتخاب شد.

پ) با مرگ لطفعلی‌خان زند در ۱۷۹۴ م. این سلسله منقرض شد.

ت) در دوران حکومت ناپلئون (۱۸۰۴ - ۱۸۱۴ م.) تحولات سیاسی و نظامی زیادی در اروپا و ایران صورت گرفت و او در مصر و آفریقا جنایات زیادی انجام داد.

۱۴۱۲-گزینه ۲ **بررسی زمان وقوع رویدادها:**

الف) پایان قرن ۱۹

ب) ۱۷۷۵ م.

پ) ۱۷۸۹ م.

۱۴۱۳-گزینه ۳ **بررسی عبارت‌های نادرست:**

الف) نظام برده‌داری و تجارت پرسود آن، به شکل‌گیری انقلاب صنعتی کمک کرد.

۱۴۱۴-گزینه ۴ **بررسی گزینه‌های نادرست:**

۱ در سال ۱۸۵۷ م. (قرن ۱۹) رخ داد.

۲ در قرن ۱۶ تأسیس شد.

۳ در قرن ۱۳ م. اتفاق افتاد.

۱۴۱۵-گزینه ۱ او با استخدام کارشناسان اروپایی، تأسیس مدارس و دانشگاه‌های جدید و تقویت ارتش به‌ویژه نیروی دریایی، این کشور را وارد مسابقه استعمار کرد.

۱۴۱۶-گزینه ۲ **بررسی عبارت‌های نادرست:** فروپاشی حکومت صفویان ← ۱۷۲۳ م.

۱ از قرن ۱۳ م. به وجود آمده بود.

۳ در سال ۱۷۸۹ م. انتخاب شد.

۴ در سال ۱۷۹۹ م. به قدرت دست یافت.

۱۴۱۷-گزینه ۳ آمریکا با بهره‌گیری از نیروی کار بردگان آفریقایی اقتصاد خود را توسعه بخشید.

۱۴۱۸-گزینه ۳ **بررسی گزینه‌های نادرست:** طبقه فقیر، جمعیت بسیار زیادی بودند و بار اصلی مالیات بر دوش آنان بود. (رد ۱ و ۴).

طبقه ممتاز از پرداخت مالیات معاف بود. (رد ۲)

۱۴۱۹-گزینه ۱ در قرن ۱۸ م. حکومت گورکانی هند همانند امپراتوری عثمانی رو به ضعف نهاد.

عوامل مؤثر در ضعف و زوال امپراتوری عثمانی: مجموعه عوامل مختلف داخلی و نفوذ و مداخله قدرت‌های استعماری

عوامل مؤثر در ضعف و انحطاط حکومت گورکانی: اختلاف و دشمنی میان هندوها و مسلمانان، سوء مدیریت و ضعف شاهان، دسته‌بندی و توطئه‌های درباریان و ورود استعمارگران به سرزمین هند

۱۴۲۸- گزینه ۴ ناصرالدین‌شاه ضرورت نوگرایی را درک کرده بود، اما از نتایج سیاسی آن که کاهش قدرت و اختیارات نامحدود شاه بود، وحشت داشت. از این رو، اصلاحات عهد او منجر به تغییر اساسی نشد.

۱۴۲۹- گزینه ۲ حکومت قاجار برای کاستن از نفوذ و دخالت‌های روزافزون روسیه و انگلستان در امور ایران، تلاش می‌کرد که با کشورهای دیگر مانند آمریکا، اتریش، ایتالیا و بلژیک ارتباط برقرار کند.

۱۴۳۰- گزینه ۳ هدف ناپلئون از انعقاد عهدنامه فین‌کنشتاین با ایران: مقابله غیرمستقیم با انگلستان از طریق هجوم به مستعمراتش (ایران راه دستیابی فرانسه به مهم‌ترین مستعمره انگلستان یعنی هند بود). هدف فتحعلی‌شاه از انعقاد عهدنامه فین‌کنشتاین با فرانسه: پیدا کردن یک متحد قدرتمند مانند فرانسه برای جنگ با روسیه

۱۴۳۱- گزینه ۲ دولت ایران به موجب عهدنامه گلستان از داشتن کشتی جنگی در دریای کاسپی (خزر) محروم شد.
۱ درباره عهدنامه آخال و **۳** و **۴** درباره عهدنامه ترکمانچای درست‌اند.

۱۴۳۲- گزینه ۳ بررسی عبارت‌ها:

ب ارتباط ایران و روس، تنها به روابط سیاسی و نظامی محدود نمی‌شد.

۱۴۳۳- گزینه ۳ نیروی قزاق به عنوان نیروی نگهبان شخص شاه و خاندان سلطنت و دفع شورش‌ها و اعتراض‌های داخلی عمل می‌کرد.

۱۴۳۴- گزینه ۲ این قرارداد شامل انحصار خرید و فروش تنباکو در داخل و خارج ایران بود.

۱۴۳۵- گزینه ۳ بررسی عبارت‌ها:

ب امتیازهای رویتر و بانک شاهنشاهی را انگلیسی‌ها از ایران گرفتند، نه روس‌ها.
پ در اوایل دوره قاجار، دولت انگلیس کوشید با امضای معاهدات مجمل و مفصل، نفوذ سیاسی و اقتصادی خود را در ایران گسترش دهد.

۱۴۳۶- گزینه ۲ محاکم عرف به تخلفات و جرایم سیاسی و امنیتی مانند شورش، سرقت، نزاع و عدم پرداخت مالیات رسیدگی می‌کردند. درگیری‌های خانوادگی و اختلافات ملکی و ارثی در محاکم شرع، حل و فصل می‌شد.

۱۴۳۷- گزینه ۴ بررسی عبارت‌ها:

الف در زمان حکومت فتحعلی‌شاه قاجار و پس از آن که حاکم گرجستان خود را تحت حمایت دولت روسیه قرار داد، روس‌ها به منطقه قفقاز لشکرکشی کردند و گرجستان را تصرف نمودند. این اقدام، سرآغاز جنگ‌های ایران و روسیه به حساب می‌آید.

ب فتحعلی‌شاه قاجار در هر دو دور جنگ‌های روسیه و ایران حضور داشته است اما این مورد، جزء موارد درست محسوب نمی‌شود زیرا از لحاظ محتوایی اشتباه است: آصف‌الدوله فرمانده ایران در دور دوم این جنگ‌ها بوده است.

پ از اواخر دوران فتحعلی‌شاه، دولت انگلیس درصدد برآمد که با جدا کردن سرزمین‌های شرقی ایران، منطقه‌ای حائل و تحت نفوذ خود در مرزهای هندوستان به وجود آورد.

ت امتیاز تنباکو از جمله امتیازات اقتصادی است که انگلیس در رقابتی تنگاتنگ با روسیه، در زمان «ناصرالدین‌شاه» قاجار موفق به کسب آن شد که با اعتراض مردم و روحانیون مواجه شد.

ث عهدنامه فین‌کنشتاین در دوره فتحعلی‌شاه بین ایران و فرانسه منعقد شد.
ج قائم‌مقام، نخست‌وزیر محمدشاه بود، نه فتحعلی‌شاه.

۱۴۳۸- گزینه ۴ شاه قاجار با تمام اختیارات در عمل نمی‌توانست به طور کامل و همیشه قدرت استبدادی و اختیارات نامحدود خود را به کار ببرد، زیرا از یک سو فاقد ابزارهای لازم، مانند نظام اداری کارآمد و ارتش ثابت و حرفه‌ای، برای اعمال قدرت مطلقه بود و از سوی دیگر، نفوذ اجتماعی و دینی روحانیت و مراجع شیعه، قدرت سیاسی و نظامی ایلات و نفوذ و دخالت‌های قدرت‌های استعمارگر دامنه قدرت و اختیارات شاهان را تا حدودی محدود می‌کرد. نفوذ زنان حرمسرا و ندیمه‌ها نیز از جمله این دلایل بود.

بررسی گزینه‌های نادرست: **۲** اروپایی‌ها توانستند بخش‌هایی از قلمرو عثمانی را تصاحب کنند و بر ضعف دولت آن بیفزایند، اما رقابت بین دولت‌های اروپایی مانع شد که عثمانی به طور کامل تحت سلطه یکی از آن‌ها دربیاید.

۳ کمپانی‌های هند شرقی در قرن ۱۸ میلادی تأسیس شدند، اما حکومت گورکانی در قرن نوزدهم (۱۸۵۷ م.) و در پی تبعید بهادرشاه دوم آخرین پادشاه گورکانی از بین رفت.

۴ استعمارگران اروپایی، نه تنها قصدی برای رفع اختلافات قومی و مذهبی در سرزمین هند نداشتند، بلکه با دامن‌زدن به این اختلافات دینی و قومی، موفق شدند بخش‌هایی از سرزمین هند را تصرف کنند.

۱۴۴۰- گزینه ۲ بررسی عبارت‌ها:

الف لطفعلی‌خان زند در سال ۱۱۶۷ ش. فوت کرده است.

ب در سال ۱۱۱۴ ش. پادشاهی نادر و انقراض کامل صفویان اعلام شد. فروپاشی حکومت مرکزی صفویه در ۱۱۰۲ ش. رخ داد.

پ مرگ کریم‌خان در ۱۱۵۷ ش. رقم خورد.

ت نادر در ۱۱۲۶ ش. کشته شده است.

پس ترتیب عبارت‌ها به این شکل است: «ب» ← «ت» ← «پ» ← «الف»

۱۴۴۱- گزینه ۱ در سال ۱۲۳۶ ش. دولت انگلستان رسماً هند را جزئی از قلمرو خویش اعلام کرد.

بررسی عبارت‌های نادرست:

۲ ← ۱۱۶۲ ش.

۳ و **۴** ← ۱۱۶۸ ش.

۱۴۴۲- گزینه ۳ اداره ایالات بزرگ خراسان، فارس و آذربایجان بر عهده فرمانداران بزرگ یا همان بیگلربیگی‌ها بود و بنابراین فرمانداران کوچک نمی‌توانستند بر آن‌جا حکومت کنند. (درستی «پ») شیوه اداره ایالات، ولایت شهرها و روستاها در عصر افشاریه و زندیه همانند دوره صفویه بود. (درستی «ت»)

بررسی عبارت‌های نادرست:

الف خان‌ها، فرمانداران کوچک بودند.

ب نظارت بر کار فرمانداران بزرگ و کوچک، بر عهده بازرها بود.

۱۴۴۳- گزینه ۴ بررسی عبارت‌ها:

الف بخش اعظم مالیات‌های آن دوره صرف نگهداری قشون می‌شد؛ بنابراین در شکل باید به دنبال قسمتی باشیم که «الف» بخش بیشتری را پوشش داده است.

ب تأمین مخارج کمرشکن جنگ‌ها و لباس و خواروبار سربازان بر عهده مردم بود.
پ نظام مالیاتی هم پولی بود و هم کالایی.

۱۴۴۴- گزینه ۱ بررسی عبارت‌های نادرست:

الف مهم‌ترین تحول ادبی در دوره زندیه، شکل‌گیری انجمن‌های ادبی بود. در این انجمن‌ها، نهضت بازگشت ادبی شکل می‌گیرد.

۱۴۴۵- گزینه ۱ آقامحمدخان قاجار به منظور برقراری نظم و امنیت به قفقاز لشکرکشی کرد.

۱۴۴۶- گزینه ۴ آقامحمدخان پس از تاج‌گذاری به عزم برچیدن بساط حکومت جانشینان نادرشاه و دستیابی به غنایم و گنجینه جواهرات وی، راه خراسان را در پیش گرفت.

۱۴۴۷- گزینه ۲ بررسی گزینه‌های نادرست:

۱ از شیراز به استرآباد (گرگان) رفت و با متحد کردن افراد ایل قاجار، آماده روبرویی با زندیان شد.

۳ به منظور برقرار کردن نظم و امنیت به منطقه قفقاز لشکرکشی کرد.

۴ آقامحمدخان، نخست نواحی شمالی و مرکزی ایران را تصرف کرد و تهران را پایتخت خود قرار داد و در سال ۱۲۱۰ ق. ۱۱۷۴ ش. در آن تاج‌گذاری کرد.